

H I D

TÁRSADALMI, IRODALMI ÉS KRITIKAI SZEMLE

MEGJELENIK TIZSZER ÉVENTE

TARTALOM:

Hajdú Vilmos: 1937 világgazdasági mérlege
Fekete Béla: Tavaszi tájkép
Iványi Károly: A kutyák (novella)
Faludy György versfordításai
Laták István: Félnap egy vojvodinai faluban
Méliusz József: A sarlós mozgalom mérlege
F. B.: A magányos asszony
Szántó Árpád: Világszemle

Figyelő:

Freud Zsigmond (Sándor Lajos) — A subotikai
Szabadegyetem (K. F.) — Magyarországi sajtóperek (K. I.)

Szemle:

Faludy György műfordításai (Poór János) —
Eörsi Béla: A magyar földműves-szegénység
kialakulása (N.)

Színház — Film:

A nagy illúzió (F. B.) — Az édes anyaföld (P. J.)
Forgószél (I. i.) — A német filmválságról (M.)

Krónika

Magunk között

A »HID« olvasóihoz!

Hogy a kérdőíveken kifejezésre juttatott és alaposan meg-növekedett igényeket kielégíthessük, továbbá, hogy az egyre gyorsuló ütemben fejlődő és változó világeseeményekkel lapunk lépést tarthasson, a HID eddigi terjedelmét kibő-vítettük és így ezentúl

32 oldal helyett 40 oldalon jelenik meg.

A bővített lap árát 4— dinárban állapítottuk meg. A lap példányonkénti árának emelkedésével az előfizetési díjak is változnak.

A HID új előfizetési díja: Jugoszláviában egy évre **40**—, félévre **22**—, negyedévre **12**— dinár. Magyarországon: egy évre **5·25**, félévre **2·75**, negyedévre **1·50** pengő, egyes szám ára **50** fillér.

Az ez év május 1-ig beérkezett előfizetéseket a HID régi előfizetési táblázata szerinti teljes időtartamra ismerjük el. Május 1-e után befizetett előfizetéseket már az új táblázat szerint számítjuk. Akik előfizetésüket, annak lejárta előtt nem rendezik, azoknak, úgy mint eddig is a leszállított lapokat példányonkénti teljes árban számítjuk fel.

RAKTÁRON VANNAK: Féja-per 7·50 — U. Sinclair: Irodalomtörténete 40' — — Sándor Pál: Fajok (regény) 30' — — Cankar: Jernej szolgálégény 35' — — Roger Martin du Gard: Vén Európa (regény) 35' — — Gál József: A halál várában (háborús regény) 30' — — Szabó Zoltán: A tardi helyzet (szociográfia) 40' — — Körmendi: Tükörcserepek (novellák) 14' — — Dr. Rátz: Mongólia 6' — — Sándor Pál: A történelmi materializmus története 28' — — Demény: Kína küzd 11·50 — Kronos tudományos kérdések füzetes sorozata 4 füzet ára 20' — — Vértes: Bányadal (kis regény) 3·50 — Nagy Lajos: A falu álarca 45' — dinár.

Olvassátok a korszerű magyar könyveket!

Szerkesztői üzenetek:

Sz. P., Petrograd. Írása inkább jelszavak tárháza, mint dolgozók életét megvilágító helyzetkép. Alaposabban kidolgozott írásokra van szükségünk. — M. A., Srbobran. Elszámolása példásan jó. Szívélyes, megértő sorai örömet kel-

tettek. Üdvözet. — P. E., Zagreb. Versei még nem viselik magukon a kiforrottság bélyegét. Küldjön talán mást. — K. J., Bačka-Topola. Nem nekünk való anyag. Bár határozottan fontos közlemény egy nagyobb-terjedelmű és szélesebb utakat taposó lap számára.

1937 VILÁGGAZDASÁGI MÉRLEGE

Az elmúlt év világgazdasági mérlege nem ad okot optimista jóslásokra. Azok, akik az első hónapok kedvező tüneteit túlbecsülve vérmes reményeket tápláltak, ma már kénytelenek lemondani az ábrándokról. Társadalmi rendünk alapvető ellentmondását, a termelés és a fogyasztás közötti ellentétet, a „legkedvezőbb kilátások“ dacára sem lehetett megszüntetni. Az elmúlt év gazdasági fejlődése is csak hozzájárult, mint az előző években, ennek az alapvető ellentmondásnak a kiélezéséhez. Ezt mutatják az idén nyilvánosságra hozott statisztikák.

Társadalmi rendünk legfőbb jellemvonása, hogy óriási mértékben termel, viszont a termékek nagy mennyiségét a rendszer nem képes a fogyasztókig eljuttatni. Útjában áll ennek az a körülmény, hogy a tulajdonképeni fogyasztók keresete soha sem akkora, hogy az összes termelt javakat megvásárolhatnák. Egész termelésünk ennél a nehézségnél akad meg.

A huszadik század elején már észlelhetők voltak ennek az alapvető ellentmondásnak a hatásai. Az 1907—8 évi válságban ezért a vas termelését 38%-kal, az acél termelését 40%-kal kellett csökkenteni. A világháború, amelytől pedig ennek az alapvető ellentmondásnak a megoldását várták, mégjobban kiélezte a helyzetet: az 1920—21-es válság idején a vas termelését már 54%-kal, az acél termelését pedig 53%-kal kellett lenyomni. Az 1929—33 évi nagy világválságban a vas termelése 79.4%-kal, az acél 76.3%-kal esett vissza. Mindezt csak példának hozzuk fel, de ugyanakkor megjegyezzük, hogy a termelés más iparágakban is sokszor hasonló, vagy még nagyobb mértékben csökken, mert a széles tömegek, a tulajdonképeni fogyasztók, nem rendelkeznek szükséges pénzeszközökkel, hogy a modern technika vívmányait élvezhessék.

A legutóbbi nagy világválság után 1934 óta bizonyos javuló tendenciát látunk. A négy évi pangás némileg kimerítette a készleteket, úgy hogy a nagytőke ismét nagyobbarányu termelésbe foghatott. Csakhogy a válság alatt az előállítási költségek csökkentése végett gépesített termelés hamarosan betömte a mutatkozó szükségleteket. Ezen már a háborús készülődés és az abesszin-, spanyol- és kínai háboru által növelt szükségletek sem segítettek.

1937 volt a világrkizist követő 2—3 év gazdasági feljavulásának a fordulópontja. Az év második felében a válság félreismerhetetlen jelei ismét feltűntek.

A válság jeleit általában az ipari termelés, a világkereskedelem, a valuta-piac, az értékpapír-árfolyamok és a munkanélküliség alakulásából lehet megállapítani.

1937 első felében még tartott az ideiglenes konjunktura. Sőt a háborus készülődések és a tényleges háborúk miatt a termelés a legjobb hónapokban Németországban 24, Japánban 73, Dániában 38, Svédországban pedig 54 százalékkal emelkedett. Igaz, hogy ugyanakkor az Egyesült Államokban (amelyek a tőke és gazdaság 40%-át jelentik) a termelés 26%-kal esett, s hogy Belgiumban és Francia-

országban szintén visszaesés volt tapasztalható. Az első hónapok kedvező hangulata azonban hamarosan elült. A világszerte áruk kedvezőtlen alakulása és az egymást követő árzuhanások rosszat sejtettek.

Az áresések a kínálat-kereslettel kapcsolatosak, egyrészt tehát fokozott kínálatot (tehát túltermelést) másrészt csökkenő érdeklődést jelentenek. Az árzuhanások áprilisban kezdődtek és az év végéig sem szűntek meg. Chikagóban a buza az év legjobb hónapjához viszonyítva 35%-kal, a kukorica pedig 67%-kal, a gyapot Liverpoolban 40%-kal, a gyapjú Londonban 20%-kal esett. A réz, ón, kaucsuk, kakao stb. nagykereskedelmi áresése kb. szintén 40% volt, bár ezek a cikkek kartellek kezén vannak. Az áresések nyilvánvalóvá teszik a túltermelést.

Az ipari és mezőgazdasági cikkek áresése megglazította a részvényárfolyamok szilárdságát is. Az ipari részvények a tíz legnagyobb tőkés államban, az elért legmagasabb árfolyamhoz viszonyítva átlag 21·5%-kal estek. A részvényesek belátták, hogy részvényeikből már nem remélhetik a régi osztalékot, siettek tehát a részvényeket eladni. Ez okozta az áresést. Jellemző, hogy a válság tavaly is Amerikában mutatkozott legerősebben, még pedig a fogyasztási cikkek termelésében. Ez áprilisban volt, — szeptemberben a válság magával ragadta már a fogyasztási cikkek előállításának eszközeinek termelését is. Ebben a szakmában a termelés 4 hónap alatt 44%-kal esett vissza. Angliát egyelőre csak a nagyméretű fegyverkezés miatt nem éri hasonló sors, mivel a termelés igen jelentékeny része fegyvergyártásra tért át.

A fasiszta államok termelése ugyancsak a háborús konjunktúra miatt nem mutat nagyobb visszaesést. A gazdálkodás ezekben az államokban tipikus háborús gazdálkodás jellemvonásait veszi fel, amennyiben mindenütt a katonai célokat szolgáló és a háború szempontjából fontos termelési ágakat részesítik előnyben, míg a polgári lakosság igényeit és fogyasztását „egy tál leves“-propagandán kívül, még alacsonyabb munkabérekkel is csökkentik.

A válság további biztos jele a világ külkereskedelmének nagy visszaesése. Itt is 1937 fordulóév volt. A második negyedévben érte el a világkereskedelem 1929 óta először azt a forgalmat, amilyen a válság előtt volt, — a harmadik negyedévben azonban ismét csökkent és ez a csökkenés az év végéig állandó volt, sőt 1938-ra is átrterjedt. Mivel pedig az önellátási törekvések mind erősebbekké válnak, további visszaesés várható.

Amerika túltermelése erősen befolyásolja a világszerte. Ez különösen Anglia és az északeurópai államok iparát érinti, az amerikai konkurrencia itt is az árak lenyomásához és a termelés csökkentéséhez, illetve a munkélküliséghez fog vezetni. A skandináv államokban a fa- és cellulóze-rendelések máris erősen csökkentek.

A munkanélküliség 1937-ben erősen növekedett. Az Egyesült Államokban 3 millióval, Németországban (csak decemberben) félmillióval szaporodott a munkanélküliek száma. A többi államokban is növekedett a munkanélküliség még ha nem számítjuk is azokat

a százezreket akik időközben hadbavonultak és a harctérre kerültek. Közben a drágaság növekedett, a munkabéreket pedig sztrájkokkal sem lehetett olyan arányban emelni, amelyet a létfenntartás költségeinek emelkedése tesz szükségessé.

Egészbenvéve a kapitalizmus 1937-ben sem heverte ki a nagy világválságot. Az 1934—1937-es gazdasági konjunktúra a háborús készülődések eredménye volt. Most ez a periódus is múló félben van.

Az 1938-as év az előbbi esztendőktől: fokozott gazdasági bizonytalanságot, tőzsdei pánikok sorozatát és háborús feszültséget kapott örökségül.

Hajdú Vilmos

TAVASZI TÁJKÉP

Iromba léptekkel közeleg a tavasz. Ködsapkában még, de szemeiben már a tüzes nap cseppjeivel; felhőt és bánatot oszlat, kiderül az ég, szunnyadó ligetek szívei repesnek. Rügyek ringanak az ágon, feslenek és feleselnek kósza szél cibáló kedvével. Téli gúnyánkat szögre akasztjuk, mint valami avult világnézetet, vagy őseinknek rozsdás kardját. Hars és nyers a tavasz; halk és előkelő a tél, mint balkónos szalón barna alkonyon. A tavasz pedig virágos és virgácsos; nevető, virgonc népi öröm, valóságos népfronti egyesülése csintalan, csábos, szelekótya, süldő-lányosan ficáncoló fuvalmagnak. Kürtjeleket hallat és messziről küldi fényeit a tavasz. Már érezni a hűs szélben a tavaszi tilinkó hangját, zsendülő levélnek bolyhosságát. Ez a legyintő szellő a tavasz léghajóján hintázó zefir, zengő napsugár, arany nyilzápor, ami üzen a távolból, mint színes anzix-kártya boldog partokról. Vidul a határ és lengeti kendőjét messzi kertek sövénye, jó volna most engedelmes kézzel kertjeinket művelni, amit még Rousseau javasolt a kertek között bolygó embereknek. Hiába a jó tanács! A kertek elúsztak és az ember, kezeiben a nyeső ollóval, messze vándorolt a kertek tövétől. Különös ízelet morzsolnak a tavaszi szájak, március még tartogatja a februári havasok hideg kékjét, de nyelvén már érezni, mint oszló mandulát, a május melegét.

Gyönyörű dialektikája a vén Időnek! Ellentétek randevuja ez a tavaszi nap, nagy elválások és nagy találkozások órái. Mint amikor forradalom lobban ki az embersűrűből és legott csírázni kezd az ellenforradalom szurokja, vagy mint amikor belső kór rágja a zsigereket és ellenmérget lövell ki magából a megtámadott egészség, úgy küzd a dialektika törvényei szerint, ellentétes csúcsok között és egyidejűleg, két irányból összefutó erők gyanánt, a tél hava és a nyár szikrája a tavaszi, márciusi hónapban. Kiteregeti színeit most a tavasz, mint szétnyitható meséskönyv lapjait a gyermek, elhinti hormonjait a nap égre, földre, fűre, fára. Tavaszí tündé kert ittasul zenélő tavaszí körmenet borától. Fénymezők gyúlnak ki a falakon és függnek a levegőben, mint a fakir varázskötele, melyen akár az égig kúszhat, ha kedve tartja.

Ó, márciusi barna sör, puha sóskifli, ó, nyári vendéglők hívogató zöldje, ó, lankák pázsitja, tavak tükre és rámája: nádas, tó fölé suhanó naplemente bágyadt színek harmoniája, ó, csend, messze-messze erdők méla éjjele tavaszban és nyárban, zsinatozó verebek parki platánok koronáján, nárdus, ámbra,

mangrovék, cédrusok, eukaliptuszok idegensége, jácintok és violák közeli testvérsége, ó, messze trópusok fűszere és közeli halmok üzenete, márciusi erdő alkonya, fehér pad, fehér lány, csend és béke, avar-szag és ázott por szaga, mozdulatlan a világ borongós ég alatt, a gyöngyszínű felhő fáradt fényeket pihentet a lány arcán, haj motoz a homlokon, az arc szelid és békétadó, mint muskátli az ablakban és mint tavaszi zápor hús cseppjei patakszanak számolatlanul csókok csermelyei a homlok szomjas fensikjára. az ajkak alkóvjára, csókok üdve öntözi az ujjak deltáját a tenyér peremén és a szemhéj enyhedomborulatán fáradtan fogózkodnak, ó, ezek, piciny piros tavaszi perverzítások, hangtalan hull a világ az ürbe, szorgos hangyák a földön, messze valahol mozdulnak a rögök, a hatalmas Élet zúdul és zsong, ó esti séták kis utcák füledt fülkéiben, kezek, szemek, száj és fogak, régi, maró, mult csókok hantjai sóhajtanak és amik messze vannak, mint partra vont régi, korhadó ladikok és már csak a multat nézik, egyre búsabban, volt diáki tüzek és tűnődések, lendülések és lankadások, ó élet elé iramodó utak, könnyek, remegések, remények, háború és béke, nyugalom és zendülések, — lehetek-e még e mosti zord időkben továbbélő polgár a polgáriasult és civilizált Európának ezen a meredélyén, ahol oly zúgva, döngve rohanunk egy elnyeléssel fenyegető rianás felé. Lehetünk-e polgárok a demokrácia polgári lovagrendjének időmértékes verselői tovább is, mikor minden ritmus összeroppan, mikor, jaj, minden iránytű megbomlott! Kompromisszum kényes kis műszere, iránytű, hasist zabáltál, hagymázás lázban ugrálsz bőrtönödben és nincsen többé egyensúly, mert az agyokban is sorvad az egyensúlyi érzék székhelye. De most merre, hova, polgár? aki sirsz az összeomlott világ falain.

Jártál te is idegenben este és nézted a nőket, tavaszi kis lényeket fekete fák alatt és kirakattfényben csillanó homlokukat horzsolta szemekkel, felnézel egy ablakba, valaki ott kihajol, egy lány, kedvesen dombosodó mellével az utca fölé, autók, sínek, élők és holtak fölé, áll az ablakban ég és föld között, élet és halál között és lomhán almát hámoz és figyelmesen majszolja a húsos gyümölcsöt, te nézed és tudod, most látom, most itt van és soha többé!

Csodálatos, bolondul szépséges Élet. Csak ennyi, de ez mi minden. Merre, hova, polgár, édes, szép polgári estékből, nyáreleji búsongások, várások és teljesülések békés lombú lugasából, a polgári élet törvénykeretes békés fái közül, vajjon hova, merre indulsz? Egy elvesztett világ bomlott útjai hova visznek? Fáj-e a te szíved is ezen a tavaszon, amikor kobaltkék és törökpiros és baltimorei sárga színek pillangóznak a levegőben, fáj-e a te szíved is ezekben a napokban, ha olvasod, hogy a Földközi-tenger fölött bombavető repülőgépek röpködnek és Barcelóna kávéházainak rolettáit széttépik a tonnás bombák. A rolettáit és feketéző polgárait, napsütésben, középeurópai időszámítás szerint délután kettőkor, az agyvelő kiloccsan, a feketés csésze megbillen a légnomástól és a drága mokka kiömlik a márványlapra. Egy kóbor légy zümögve leszáll és falatozik az édes kávéból, míg jönnek a vöröskereszt automobiljai, aztán lábait lesöpri és merengve elliben elegáns ívben, kecses kis légy, mint valami berregő vadászgép felderítő úton. Árván marad a kávéházban, se pincér, se vendég, se konyhalány, ki fog róla gondoskodni, szegény spanyol légyről, a „nemzetiek” három órán keresztül bombázták a kávéházat és környékét a kaszárnyák helyett, nyilván tévedés áldozatai lettek az önkéntes repülők, a sportoló fejjadászok és most nem maradt más élőlény, csak ez az

özvegy légy, a kávéházban. Nem érti ő már ezt a világot, miért „nemzetiek“, ha olaszok, miért „nemzetiek“, ha szaracénok s végül miért „nemzetiek“, ha az idegenlégió fegyencei, Európa börtönei elől menekülő sipisták, kasszafurók és kéjgyilkosok, akik kellő honorárium ellenében irtják a spanyol kávéházak vendégeit a lakatos műhelyek munkásait, egyetemek laboránsait, dohánygyári Carmeneket, a földek parasztjait és bizonyára irgalomból, a polgárháború szegény hadiözvegyeit is, hogy ők se maradjanak meg hírmondónak, ha már emberük ott maradt Huescánál. Nem érti ez a kávéházi légy a világot, akár Hebbel drámájában Antal mester, értetlenül áll a megváltozott világgal szemben. Hurokvágányra került a világ és most örült villamos módjára zakatol a síneken.

Nem siratom én a polgári világ felszámolását, nem érzelmeskedem, húszévesek módján, de testvér! fut-e a te szíveden is keresztül villám cikázva, vagy mint Morse-jeleket, szaggatóan érzed-e fájni a szíved? Töredelmesen bevallom, sokszor figyelem a szívem ütemét, mert néha a koszorúér, a pitvarok és szívkamrák megremegnek, gondolom, tiltakozás ez, cenzura, a külső világ hullaházától való iszonyodás. Sokszor megvonaglik a szív, felcsukló sírással és égzengéssel reszket a világban. Olykor az összehúzódások és kitágulások, a systolék és diastolék, mintha rosszul ütnék a taktust, a kottasorok közt eltévedt dirigens rossz vezényletére és mindig egyformán fáj, ha egy régi szerelemre gondolkodok, vagy ha Barcelónára, Madridra, Sanszi kínai tartomány harcosaira vetem szemem, ha Thomas Mannra eszmélek, ha Bécsről képzeledöm, vagy az öreg Sigmund Freudon keresztül elemezem az életet, ha tengert, távoli titkokat és szigeteket rajzolgatok képzeletben, ha Casals Pablót halgatom, ha felhőt nézek, ha mások porontyait látom bölcsőben és száműzött szellemeket bölcsességben, ha megcsillan előttem, amit látni már nem láthatok, egy régi Valakinek felivott könnyét, mert ez mind-mind tavasz, március és mind gyógyíthatatlan szerelem és vágyódás egy unt élet és unt világ romjai fölött, olthatatlan szomjúvágyódás és ezért sokszor fojt és fáj és tép a koszorús verőér a szívem fölött.

Gyógyíthatatlanul és reménytelenül ember vágyok, akár te testvér, ebben az elviselhetetlen, öngyilkos világban, ahol csak a gyávaság, ostoba ripókság, himpellérség és a gránát él, ahol a gyűlölet nyitja hullaszép virágját és mindezt túl kell élni, tiltakozás lehetősége nélkül, ezért fáj bennem a megvérzett emberiség s mert mint Platon mondatta Polosszal: „rosszabb elviselni az igazságtalanságot, mint elkövetni“.

Rossz elszenvedni az igazságtalanságot, rosszabb, mint elkövetni, de legrosszabb hallgatni. A szájak némák, az ajkak nem mozdulnak, a tollak nem indulnak, a fásult agyak kiapadnak, meggyávu mindenki és rettegés lohasztja minden jótéltélek lángját. Írástudók! Hát segítsetek! Fakuló szavait, halkuló hangjait a keveseknek és jóknak erősítsétek, ne legyünk egyedül Európa irdatlan rengetegekben. Ne daloljatok most, hanem egyedül az embert énekeljétek, a veszendőt, a siratni valót! Ti rít szépirók, olyanok vagytok, mint a rossz-lányok, akik egyházi áldással, hatósági iparigazolvánnyal úzik női mester-ségüket.

Hitehagyottak, elvtelenek és hazaárulók a Lipótmezőn koszt-kvártélyban lakók lelkesedésével ünneplik az emberi szabadság és függetlenség elvesztését, az önfertőző ügybuzgalmával igyekezzenek megszabadulni legszebb emberi erejüktől: a szabadságtól. S mint az esztelenek, akik az elmekörtán kizárólagos

hatáskörébe tartozó rajongással fosztják meg magukat férfiasságuktól és diadaljelvényként mutatják fel kiharított testüket, a balga népek bolondul versenyt zenélnék Európa megeurópaiatlanításának ünnepi díszmenetében.

Gondolkozatok korszerűtlenül, ha már lábatok nem iramodik előre, olvassátok el Platont és így imádkozzatok: Bizony rosszabb elszenvedni az igazságtalanságot, mint elkövetni. Olvassátok Spinozát, ezt a legelvontabb, leglégiesebb, gyémántköszörűs, átkozott zsidó filozófust, olvassátok el az Emberi szolgaságról írt értekezését, ahol így szól: „A szabad ember, aki tudatlanok között él, ezeknek jótéteményeit tőle telhetőleg elhárítani igyekszik“.

Ha maradt még fikarcnyi szeretete bennetek a szabadságnak, háriátok el magatoktól a gyanús, gyalázatos, kétélű jótéteményt, mert életetekre tör. Ha ki közeledik hozzátok ilyen jótéteménnyel, messze menjetek tőle, mert ő a pusztulás: sietve szedjétek fel a horgonyt, vonjátok fel vitorláitokat és menekülni, menekülni a zörgő nádasokba inkább, valamikori cölöpfalvak emlékeihez, — melynek valósága és ősisége újból kísért — mintsem hogy jó szívvvel fogadjátok a gyűlölet és indulat gyalázatothozó ajándékát. Cölöpfalvokról írtam? Nem tévedtem, a cölöpépítmények fegyveres korához sandít vissza az ember és vészesen közeledünk vissza a tavi élethez. Nagy hallali dúlja Európa csendjét, roppant pásztorok fújják a kürtöt és a népek tulkok módjára rajzanak egy akolba. Talán hogy az Írás szava megvalósuljon: Egy akol egy pásztor? Nem! Más az Akol most és mások a pásztorok. De nagyon akol az Akol.

Az Írást detronizálták az erdei istenek hívői, akik ledöntötték trónjáról az Egyházat. S amit az Egyház kétévezreden át épített, az ember lelkét, s minden amit az Ember évezredek mélyéből felhozott, mint kagyló a gyöngyöt: kultúra, civilizáció, haladás, felvilágosodás, szabadság, méltóság, emberiség, testvériség, hit, szó, dal, szín, hang és minden ami fölője borul: a teremtő indulat romokban hever. Soha ilyen keresztényietlen korban nem élt még az ember. Csak az akol él és örömtűzeket gyűjt a hegyeken. Az Egyház önmagának vált ellenségévé, amikor fiai együtt örülnek az anyaegyház lerombolóiával, önmagának mond ellen az Egyház, mikor már nem legszebb gyermekeit, a humanizmust hordozza zászlóul. Az Egyház megtagadta önmagát, leszállott bibortrónjáról és világpolitikai hatalma, sajnos, majdnem egyenlő a monacói hercegségével. A keresztény, tehát európai kultúra bukását ünnepli ma a keresztény népek nagy közössége s szomorú, hogy éppen azon államoknak népei, amelyeknek lelki kapcsai a legszorosabbak voltak a római Egyházzal. Ha az Egyház hatalmának végső napjai nem jelentenék egyúttal a világtragédiát, — kacagás járhatná be Európa zegét-zugát, az örület velőig ható kacaja. Indiántáncot járnak egy bográc körül, melyben — úgy gondolják, néhányezer pájeszos zsidót forralnak — s nem látják, hogy a bográc alatt megnyílik a föld és sir van ott és nemzetek sülyednek el. Recsegeve-ropogva omlik össze az Egyház örök homlokzata és maga alá temeti Európát. Az antiszemitizmus internacionáléjának jelszavaival és ürügyeivel rekvirálják el Európa szellemeit, nemcsak a szivárgó pájeszeseket. Uristen! Sigmund Freudot is lefognak taián, mint egy biciskázó bérkocsist, vagy sibiló börziánert.

„A jelenkor antiszemitizmusa nem a zsidók ellen irányul, hanem általában az európai kultúra és szabadság ellen. Kulturember nem lehet antiszemita, mert ha az, akkor megtagadta a keresztény, nyugati kulturát és aki ezt a kulturát meg-

tagadja, az elveszett ember, pusztuló lélek!* — ezek Thomas Mann szavai és egy zürichi szabadelőadáson hangzottak el s Thomas Mann-nak talán még hihetünk.

Kérlek még benneteket, olvasók, gondoljátok végig, izenként, lassan szedve a szavakat és morzsolgassátok agyatokban egy új világmozgalom förtelmes, fattyú, fajtalan filozófiájának jelmondatát: A világ, mint zsidó-kérdés Egekig ordító bornirtság! A gondolkodó agy összeroskad. A világnak nincs más problémája, mint a zsidó-kérdés, — ami valójában nincs — ember, ezek után a Gondolat mit keres még a világban és a világtól?

A tavasz terített asztala mellett téli tundrákon járunk és szegény rénszarvasok módjára csak kapargálunk — akik még gondolkozni tudnak — és a szegény rénszarvasnyájak már csak a kételkedésben hisznek. Tavasz! Maradj még, állj meg, hisz' oly szép vagy s oly szépek az ifjú napok, ha már messze tűntek s nincs szebb, mint volt szerelem emléke: Ifjúságot, tavaszt akartam mesélni s politikát írtam, mikor pedig illatok olaja pászmánosan úszik a levegőben, a tavasz első napján, március 21-ikén.

Szépét akartam írni s halálnál rosszabb élet futott előttem a sorok között s én tehetetlen voltam. Én nem vagyok író, gyötrődöm a kifejezések vakító tisztítótüzeiben, a szavak aranyáért örvénylő mélyekbe kell leszállni, hol szélvész zúg körbe és az avatlatlan szédül; én, járatlan, csak botorkálok, ismeretlen utakon s mégis szólni kell, íróvá avat a szenvedés és gyalázat, arcul út a minden-jókat ért sárga folt, íróvá avat Andalusia, Estramadura, Barcelona, kínai riksa-kulik halálhörgése, spanyol gyermekek halálindulója, a demokrácia didergése, íróvá avat a porázzról elszabadult Borzalom, Gyűlölet, Gyávaság, Bosszú és Statáriumnak aranykora, bálványok és bégető nyájak fétisimádó korszaka. Íróvá avat a bátorság, felbugyognak keresetlenül jött szavak vaserdei és előnt forrón a fohász, a rettenet, a panasz, pírulás és szégyen, szavak görögnek fel vésszen, ijesztő dörgéssel és menetelni akarnak és felbúgni: Segítség!

Meneteljetek velünk emberek, kevesekkel és jókkal, az igazakkal és jámborokkal, kik még merészek élni, irgalmatlan jámborokkal, kiknek hite az emberség és önbecsülés, kiknek tekintélyuralma az emberi méltóság és emberi önrendelkezés joga, meneteljetek velünk, sorakozzatok fel mellettünk az Értelem terrorjának védelmében. Mert elveszünk, jók és igazak mind egy szálig, nyomorultul, a börtön-Európa sikátoráiban. De halkítom szavaimat, mint régi feledett költő, aki énekelt a gólyáról, amint az árván állt egy teleknek lábában. A csendes szavúság pajzsa alá rejtőzöm s szavaimat kinban a képletesség páráiba áztatom, az emberhez szólok mégis, az egyedül üdvözítő Értelemhez fordulok és a földi förtelmektől menekülő Istenhez. Látom, menekülne az Ember és menekülne az Isten is, ha tudna, de nincs származási bizonyítványa, száműzött, de nem tud emigrálni, a bibliai Istennek rendezetlen a multja és a hovatartozása. Az ember, aki az univerzumban él és lényét szétszűgározza a világmindenségbe, az ember, kinek lénye szétterül és egy a centrikus világegyetemmel és nem a véri varázskör kórságától kergült, az ember, a homo sapiens, nem leli többé honát e világban!

Fekete Béla

Jól gondold meg, milyen sajtótermékért adsz pénzt!

A KUTYÁK

Rigó lihegve vetette oda magát gazdája, Csepű Mihály gulyás lábai elé s villogó, mély szemeit fürkészőn fürta annak szomorúan méléző arcába.

Bundás, meg a Lompos valamivel később érték oda, hosszú, lihegő nyelvüket előre lógatva odadőltek a mozdulatlanul figyelő Rigó mellé s ők is minden kutyahűségükkel gondokba merült gazdájukra néztek.

Szoborra meredten figyelt a három eb Csepű Misára, mintha pár perccel előbb még nem is élethalál-harcot vívtak volna a gróf Klapcec-gulya címeres szemefényével, az első díjakat nyert Bicskással meg a Gyilkossal.

Veszedelmes két bika ez. Már vagy három gulyást dőftek át a másvilágra, hosszú, gombosvégű szarvaikkal. Csak Csepű Misa állja vagy néhány esztendeje a gulyát a Rigóval, meg a Bundással.

Prima ebek. Igazi hortobágyi kuvaszok. Várost tán' még soha nem is láttak. Kint születtek a „szárnyik” oldalában.

Csak a Bundás, meg a Lompos, mert a Rigó multja ismeretlen. Lett. Éppen úgy, mint afféle kített, koldúsgyerek. Egyszer csak odaszegődött a Csepű Misa mellé, amikor gazdátlanul bolyongott a pusztán, egyik gulyától a másikig, „munkát” keresni.

Bundás már megvolt, öklömnyi korában vette egy ezüstveretű karikásosstorért. Vagyon volt ez az ostorfogalom a pusztán. Azt mondták róla, hogy Rózsa Sándor adta — emlékebe — Csepű Flóriánnak, Misa öreg-apjának. És mégis odaadta a Bundásért, mert ismerte a fajtáját.

De meg is érte. És Rigó is. Igaz, hogy csak úgy jött, de akkor az utolsó falat kenyerét osztotta meg vele Csepű, mert már alig állott a lábán az eb az éhségtől.

De szeretik is a gulyást, az is őket. Mintha megmondták volna egymásnak sokszor, hogy közös a sorsuk. Hogy szolgák, urak, gazdag urak szolgálói mind a három. Csepű is, Rigó is, meg a Bundás is. Lompos — a Bundás kölyke — később lett. Rigó az apja.

Mintha megbeszelnék minden áldott nap, hogy egyformák ők, hogy azért vannak, hogy Klapcec grófnak biztonságban legyenek a marhái: a kincsei; hogy verejtékezzenek érte a napon, fázzanak miatta a sárban-esőben, míg az Pestet járja, meg Párist s csak pénzért jön haza.

Érezte a két kutya, meg most már Bodri is — a harmadik, hogy ők négyen, külön-külön, senkik, semmik.

De nem is hagyják egymást. Ha valamelyik bika csak megszegi a fejét és felmordul, már ott vannak mind a négyen. Bodri egy ugrással a farkán lóg, míg Rigó és a Bundás egy-egy fülén csimpaszkodnak, Csepű Misa meg oda-odakanyarint a hasa alá, oda a csöke tájékára s már azt se tudja a bika, hogyan meneküljön, hogyan rázza le magáról élesfogú, eleven koloncait. Ha meg

egymásnak fordulnak, akkor van ám hadd-el-hadd. Bundásé, meg a Lomposé a farkak, míg Rigónak az orrcimpák maradnak s Csepű meg felváltva méregeti a hasuk alját, míg szét nem úzi őket.

Ne gondolja ám azonban senki, hogy ez a bika-ügy csak olyan babra-móka. Nem ám! Mert a bika nem enged egy könnyen s jaj lenne nekik, ha egyikük is megkésne egy pillanatot, vagy egy ügyetlen mozdulattal elvétené a dolgát. Tudják is ők ezt mind a négyen.

Most is éppen ilyen munka után vannak.

Csepű botjának dől s elnéz maga elé — messze — előre, a kastély felé. A kutyák meg ötét nézik. Tudják mit néz. Tudják, hogy mi fáj neki. Ha nem is tudják — de érzik. Érzik, hogy az asszony körül van a baj, Csepű Misa szép, ringócsipejű asszonya körül. Tudják, hogy a gróf úr öccse, aki nem gróf, csak az öccse neki és itt, a birtokon a gróf úr után ő az úr, szemet velett az asszonyra s hogy naponta arra lovagol egy lovással, vagy egy erdősszel.

Őket várja Csepű Misa megint. Őket, hogy lássa mikor mennek az asszonyához, talán ölelni, talán csókolni, vagy talán csak egymásra lapulni.

És ilyenkor előnti a vér Csepűt. Őlni tudna.

De ha jönnek, ha megdobognak a lovak patái, megremege — szolgál lesz — elsápad s tisztelettudón emeli meg zsíros kalapját s leinti a kutyákat mikor azok dühös vicsorgatással ugrásra lapulnak.

Most is megremegett, mert jönnek. De most nem ketten hanem hárman. A Lajos nagyságos úr, egy erdőss meg egy kutya. Nagy, hosszú, acélszürke úri kutya, egy finom eb, egy igazi, vérbeli dogg.

Hallott már Csepű erről a kutyáról. Messziről hozták, repülön jött. Úgy hallotta — vagyonba került.

És most itt van. Hatalmas ugrásokkal közeledik... most megáll, érzi a három ebet: a Rigót, Bundást, meg a Lompost... Megnyúlik, előre mered, metszett füleit kissé visszalapítja, Lomposra — a legkisebbre — szegzi dühös nezését.

De emezek is felfigyelnek. Összenéznek, aztán egy pillantással — csak úgy félszemmel — Csepűre figyelnek, ugrásra állnak.

Ekkorra odaérnek a lovasok, kiáltanak, a Nerót biztatják, hogy „aló Neró"! S ez erre egy mozdulattal összerántja izmait, hogy a másik pillanatban Lomposra vesse magát — de megkésétt. Meg, mert Rigó meg a Bundás már ugranak.

Mint a kilótt nyilak pattanak a grófi Klapoc-gulya lompos, szikkadthasú, ragadtszörű bogáncstépett szolgálai — Csepű Misa grófi gulyás társai — az urasági kastély zsírosvállú, simaszörű, fürdetett bőru tagjára; a repülön jött doggra. Rigó a nyakának, oda az álla alá, ahol a szusz jár ki és be, Bundás meg a hátára irányít, a két lehegyezett fültövébe, hogy kettőjük harapása egyszerre fogja át elhízott nyakát.

De ebben a pillanatban dördül a fegyver, az erdész jó lövős Bundás — Lomposnak az anyja — a gróf Klapac-gulya szikadthasú, bogáncstépett szolgája, Csepű Misa grófi cseléd társa, szétloccsant fejjel zuhan vissza a gróf Klapac-birtok földjére.

De csak azért zuhan így vissza, mert a másik szolga, az urasági gulyás, aki egy öklömnyi kuvaszért ősi vagyonát, egy ezüstveretű karikás ostort adott oda, akinek asszonyát a gróf öccse ölelni ment, megremegett, egy pillanatra megint szolga lett, egy nagyon kicsi pillanatra elfelejtette, hogy ők négyen egyek. A pillanat másik végén már suhintott botjával — feleszmélt arra, hogy mit kell tenni a társaiért és a másik szolga, az úr melletti szolga is szétloccsant fejjel zuhant le a szolga melletti szolga mellé: Bundás mellé a grófi Klapac-birtok sokezerholdas földjére.

Iványi Károly

Katalán koldúsdal

(XV. század)

Étlen, szomjan, leköpve és kizárva,
sántán, bénán, süketen és vakon
járunk koldúsdalunkkal házról-házra
jeges telekben s izzó nyárnapon.

Ágyunk a kő, a könny a feleségünk,
borunk az árok, ételünk a sár,
de néhanap egy boldog házhoz érünk,
hol a szakácsnő bő moslékra vár.

Ilyenkor csak zabálunk és bőföggve
iszunk, s aztán, sok megveszett bolond,
bénán bokázunk s elmondjuk röhögve,
hogyan rohadt le orrunkról a csont.

De ha oly házhoz érünk, hol kidobnak,
s ahol kenyér helyett rúgást kapunk:
onnan némán megyünk tovább s titokban
a falra egy keresztet mázsolunk.

Tovább megyünk a végtelen világnak,
s megdöglünk egyszer egy vén csőr alatt,
a férgek undorodva megzabálnak,
de a kereszt a házon ottmarad.

S egy vak, lámpátlan téli éjszakában
lesz egy barátunk még, aki arra tart,
s megáll a háznál s körbe járja,
s megint megáll s fölgyújtja majd.

Ballada a senki fiáról

Mint nagy kalap, borult reám a kék ég,
és hű barátom egy akadt: a köd.
Rakott tálak között kivert az éhség,
s halálra fáztam rőt kályhák előtt.
Amerre nyúltam csak cserepek hulltak,
s szájam szélén áradt már a sár,
utam mellett a rózsák elpusztultak,
s lehelletemtől megfakult a nyár,
csodálom szinte már a napvilágot,
hogy néha még rongyos vállamra sűt,
én, ki megjártam mind a hat világot,
megáldva és leköpve mindenütt.

Fagyott mezőkön birkóztam a széllel,
ruhám csupán egy fűgefalevél,
mi sem tisztább számomra mint az éjjel,
mi sem sötétebb nékem, mint a dél.
A matrózkocsmák mélyén felzokogtam,
ahogy a temetőben nevetek,
enyém csak az, amit a sárba dobtam
s mindent megöltem, amit szeretek.
Fehér derével a halántékomra,
s veres hajamra már az ősz feküdt,
és így megyek fűtyülve egymagamba,
megáldva és leköpve mindenütt.

A győztes ég fektette rám a sátrát,
a harmattól kék lett a homlokom,
s így kergettem az Istent, aki hátrált,
s a jövődőt, amely az otthonom.
A hegycsúcsokon órákig pihentem,
s megbámultam az izzadt kötőrőt,
de a dómok mellett fűtyülve mentem,
s kinevettem a cifra püspököt:
s ezért csak csók és korbács hullott árva
testemre, mely oly egyformán feküdt
csipkés párnák között és utcasárba
megáldva és leköpve mindenütt.

S bár nincs hazám, borom, se feleségem,
és lábaim között a szél fűtyül:
lesz még pénzem és biztosan remélem,
hogy egy nap nékem minden sikerül.
S ha meguntam, hogy aranytáliból éljek,
a palotákat megint otthagynom,
hasamért kánkánt járnak már a férgek,
és valahol az őszi avaron,
egy vén tövisbokor aljában, melyre
csak egy rossz csillag sanda fénye sűt:
maradok egyszer, François Villon, fekvé
megáldva és leköpve mindenütt.

FÉL NAP EGY VOJVODINAI FALUBAN

A kálvária-temető sáros fűvén járunk. Magas dombláncolaton húzódik a kálvária-temető, a Telecskai dombokon taposunk. Kísérőm „benszülött”, lemutat a Krivaja patak völgyére. A völgyben húzódik Mali Idjos.

— Az egész község a Bara-völgyben van, csak az alvég és a felvég csücskői húzódnak fel a dombokra. Talán ezért is vizes a házak többsége. A falak mállnak, a legtöbb ház mázolt földje sose szárad meg egészen. Sok is a tüdőbajos. Jobbágy-falu volt ez, a letelestebbek egyike, tót, magyar és kevés ruszin szegényekből telepítették a falut körülbelül 150 év előtt.

A Krivaja jónéhányszor átszeli a községet. Fahidak kötik össze az utakat. A patakon a távolban egy vízimalom.

Leccuszkálunk a sáros domboldalon, a temető-kapu felé. A lejtős út mentén levő házak udvara a „hegyhez” húzódik. A „hegy” meredek oldalában nyárikonyhák, pincék, kamrák, ólak vannak. Talán istállók is és nagy urasági borpincék. Rendesen szoba-szerűen bevágva, kívül-belül meszelve. Az ősi barlang-lakásokra emlékeztető helyiségekben főznek, hizlalnak, talán egyesek alszanak is. Valaha igen sok lakás volt az alvégi hegy oldalában. De a földomlás gyakran betemette a bennlakó szegényeket és a hatóság kitelepítette őket. Most már eluben nem szabad a hegybe építeni.

— Az agrár-reform során a teljesen magyarnyelvű község földtelenjei közül 120-an kaptak házhelyet. A szegénység főleg a Gyepsoron, a Lóger végén és a község régi beépített területén kívül itt-ott szétszórva lakik. A hegyből hordják a földet a falveréshez, mert persze sárfalakat csinálnak. Általában az egész nép a hegyből hordja a sárgaföldet a szobák földjének mázolásához.

Ahogy megyünk az utcán, úgy látom kevés háznál van villanyvezeték. A nyitott ablakon betekintgetve, látom, hogy a tiszta szobákban nem igen fordul elő padló.

Egy motoros malom is van a faluban. És egy szélmalom. Gőzmalom nincs. Mozi sincs.

— Van valamilyen gyár a községben, a téglagyáron kívül, amit láttam? — kérdem kísérőmet.

— Most épül egy új kendergyár. A falu lakosságának zöme kis-és törpe-gazda és teljesen nincstelen, akik a maguk meghatározott nyomorúságán kívül kerülni sose tudunk. Egy 120 holdas birtok a legnagyobb. A délszláv telepeseknek 3000 holdat osztottak szét. A község teljesen magyar lakossága szívélyes jóviszonyban él a telepes falu dobrolóják lakóival.

— Az ipartestületi jegyző is mondhatja egyet-mást, — mondja kísérőm és már be is lépünk a kapun.

Az ipartestületi jegyző szívélyesen fogad. Csak úgy ontja az adatokat.

— A 7000 lakosu község iparát 13 kovács, 7 borbély, néhány asztalos és cipézmester, egy két piktor képviseli. A kereskedők nagyrésze magyar. Csak három zsidó üzlet van, A kocsmárosok is magyarok. Az iparosoknak, kereskedőknek többnyire földjük is van és így a rossz üzletmenetet könnyebben átvészelték.

— A község szellemi állapota?

— Egyedül a Keresztes egyesület fejt ki állandó kulturmunkát. Zsufolt ház előtt mutatnak be kisebb színelőadásokat és szavakat.

— Úgy tudom, Mali Idjos az elmúlt években a vallási erjedés közséje volt?

— Igen. Plébánosunk egyre-másra veszegette a birtokokat, és a hívők is sokallották az egyházadót. A válságos években a katolikus hívők közül igen sokan meginogtak vallási életükben. Különféle új szektákba léptek be és a már elfogadott egyházakba. Különösen az ó-katolikus egyház szerzett jelentős réteget magának az ingadozók közül. Az új katolikus káplán szervező munkája azonban, hál'Istennek, sokakat visszaszerzett az elveszett hívőkből.

— Nemde, a rajongó szektákba leginkább a szegényrétegekből valók léptek be?

— Igen, — mondja a jegyző és szüksézává válik.

— És hogy a válság enyhülésével párhuzamosan csökken a szektások száma? Más szektázó vidéken is így van.

— Igen, — mondja a jegyző — itt is így van.

Kisgazdával elegyedünk szóba a szeles utcán.

— Mit tapasztaltak az utóbbi években a gazdaság körül?

— Mit? Hát kicsit jobb a gabona ára, meg az állattenyésztés is kifizetődik. Tavaly nagy lókiállítás volt. De majdnem mindent odafizetünk a munkásoknak, ami újabb hasznunk lehetne . . .

A munkás másképp vélekedik.

— Fúkarok a mi gazdáink. Még az ennivalót is kiszabnák. Fáj nekik, hogy most egy kicsit jobb napszámot követelünk ki. Pedig hát mi is ember módján szeretnénk élni. És szó ami szó, mi munkások magyar testvérei vagyunk a gazdáknak.

Elgondolkozom azon, mennyire más hangzása van ennek a kifejezésnek, mintha egy hordópolitikus, vagy egy gazda mondaná.

Egy kovácsmesterhez nyitunk be. Értelmes, kemény arcélű ember.

— A község határának jó kétharmada a szomszéd Szekics sváb gazdáinak kezébe csúszott át. Nagy tőke-erejükkel és szerveztségükkel az utolsó 30—40 évben mindig beljebb nyomulnak a község elszegényedőinek földcskéin. Feles-harmados bérlőknek meg kinnlakó félbérten tengődő tanyás-béresnek alkalmazzák az elszegényedett magyar törpegazdákat meg nincsteleneiket. Megveszik a földet, de ide nem költöznek a magyarok közé. Ha a határban elromlik a szekerek, törönten is inkább hazahozatják Szekicsre a sváb gazdák, de lehetőleg nem adnak magyar kovácsnak munkát..

A község egyetlen köves útja a most készülő nemzetközi út, az itt is szaporodó biciklisták jövődő öröme.

— Van-e kertészet, gyümölcsstermelés, szőlészet? — kérdezem egy fiatal szövőmunkástól.

— Nem igen termel itt gyümölcsöt, zöldségfélét piacra senki. Sokszor a magunk szükségletére se terem elég. Kevés zöldséget, dinnyét, uborkát, paprikát termelnek leginkább. Spenótot tán csak az orvosok

esznek. *De biztosan a szomszéd községből veszik azt is. Tojást, baromfit sokat elszállítanak Mali Idoőről.*

A község munkás szervezkedési viszonyairól szeretnék egyet-mást hallanni. Az uccán egy rongyos félnék szemű emberkétől érdeklődöm. X munkás lakhelye után.

— X. munkás? — *kérdi gyámoltalanul az emberke, — majd hozzát teszi gyorsan: — az, aki politizál?! — és faképnél hagy ijedten.*

Valahogy csak megtaláljuk a keresett munkás lakhelyét. A község kulturális-szervezeti helyzetéről érdeklődöm.

— *Nálunk három egyesület van, az ipartestület, az önkéntes tűzoltóság és a Keresztes egyesület. Még földmunkás szakszervezeti csoport sincs most. A két előbb említett egyesület évenként egy-két kabaréval vagy régibb kiszolgált szindarabbal kedveskedik a közönségnek. Utána hajnalig tánc. A Keresztes egyesület programja kiadósabb és komolyabb kulturcélokat tűz maga elé, de... hogy is mondjam, túl általános, nem igen korszerű dolgokat használnak fel előadásain. Lapok? A napilapokból néhány tucat, a vicclapból néhány darab kel el. Egy csomó hitbuzgalmi lap is elkel. „HID” talán most már 5–6 fogy. Általában elég nagy a szegénység a faluban és így a kulturigények nem ébrednek. Legtöbb példányban az „Ifjuság” c. gyermeklap fogy, a felnőtt kispolgáriás gazdák között, mutatva a falu többségének gyermekiesen üde, fejletlen lelkiületét. Nagyon kevés a rádió is. Munkások öten-hatan fognak össze, hogy rádiót vehessenek. A gazdák már nehezebben szánják el magukat rádió-vételre, ha csak uraskodó lányuk, fiuk nincsen. Az elemi iskolák fele magyar. A falusi középosztályt kitevő pár intellektuel úgy elkülönül a falusi dolgozó néprétegektől, mintha nem is egy poros sáros levegőt szívnának velünk.*

Kemény kézfogással búcsúzom... Az utcákon szél. Álmosan, fázósan, magára hagyatva alszik a falu a sártakaró alatt. A sártengerben merülnek el a kocsik és a világosító gondolat el-elakad a kátyúkban.

Laták István

A SARLÓS MOZGALOM MÉRLEGE

Alábbi sorok feljegyzője egy esztendővel ezelőtt Erdélyből Szlovénzköbe utaztam, hogy a testvér magyarság helyzetét közelebbről megismerjem. Ott találkoztam Peéry Rezsővel, a sarlós-mozgalom egyik elindítójával és vezérével. Peéry Rezső állásnélküli tanár, tanulmányíró, publicista és kultúr-szervező, Balogh Edgár, Győri Dezső, Brogyányi Kálmán, Jócsik Lajos, Terebessy János mellett a szlovénzköi új nemzedék legkiemelkedőbb alakja.

— A Sarló kifejlődése és bukása, mondja Peéry Rezső, itt Szlovénzkön mindnyájunk legfájdalmasabb ügye. Engem mindig izgatott a kérdés, hogy ez a szellemi lázadás, amit a Sarló mozgalma jelentett, honnan vette eredetét?

— Nyilvánvaló, hogy az államfordulat után az az ősi magyar városiasság, ami itt a magyarságot jellemezte, csődöt mondott és

a mi ifjúságunk a legteltesebb bizonytalanságba érkezett, mely előtt csak az elkallódás útjai nyíltak. Ami ezelőtt Szlovenszékön volt, arra legjellemzőbb, hogy Szlovenszékön a háború előtt még csak egy társadalmi organizáció sem létezett, teljes hiányával volt politikai, tudományos, irodalmi megnyilatkozásoknak s így fantasztikus tájékozatlansággal szakadt nyakába az államfordulat.

— Mi ötöd-hatod-osztályos gimnazisták kezdtünk az életben körül nézni, látnunk kellett, hogy az államnemzet egy grandiózus civilizáció megalkotója. A magyarságot pedig legföljebb, ha revizionista ügynökök serkentik valamire. A magyarság élettelen, holott háromnegyed millió magyar él itt és Szlovenszékön legalább egy és fél millió ember beszél magyarul. Csakhamar egy eszmei műhely alakult ki ifjúságunk körében: a Sarló, a hozzátartozó emberek kiépítik mind azokat a stabil ifjúsági szervezeteket amelyek itt még ma is fennállnak: a diákszövetséget, az Országos Magyar Akadémikus Szövetséget, a szemináriumokat és menzákat.

— A Sarló fejlődését a jellemzi, hogy a mozgalomhoz tartozó ifjak között agitátor sohasem járt. Hiszen kezdetben az önképzőkörökön ez a fiatalság még Ady-ellenes fronton foglalt állást. A polgárságnak jóhiszeműen hitelt adtunk, míg az urbánus zsidó fiú kezünkbe nem adta Adyt: „Vedd és olvasd, hiszen a te költöd!”

— A cserkész-mozgalomban, ahonnan elindultunk, a magyar eszméért léptünk fel. Kirobbantak első csatáink a konzervatívokkal. Lapot csináltunk: a „Mi lapunk”-at szerkesztettük, mit Erdélyben is rengetegen olvastak. Rádöbentünk, hogy magyarságunkat Móricz Zsigmond fejezi ki, hogy a szociális problémát Ady hozta el és Szabó Dezső középosztály-szerepünk kifejezője.

— Megpezsdítettük Szlovenszék szellemi életét: első üldözetési szakasztunkba érkeztünk. A „Mi Lapunk”-ban védekeztünk. Ösmeretlenek tekintélyes pénzüsszeggel támogattak. A konzervatív ősvidek ellenünk hördült: galileista, zsidó destrukcióval vádolt, amin ne csodálkozzunk, mert amikor például Babits Pozsonyban felolvasta a Danaidákat, a közönség kiröhögte! Tizenhétéves fejjel napilapok hasábjaira vonultunk, hogy megütközzünk Tisza István egykori korteseivel, akik a zsidózáson kívül a magyarság építéséhez semmivel sem járultak hozzá. Mi sem jellemzőbb az akkori állapotokra, mint az, hogy egy 16 éves ifjú erkölcsi erejével hirlapi csatában egy képviselőt tiporhatott el.

(Ez a 16 éves fiú Peéry Rezső volt).

— A második zendülés a „Szent György Kör” gombaszögi táborában tört ki: itt találkoztunk a néppel, az igazi magyarsággal, amely eljött hozzánk, meghallgatott bennünket és megnyilatkozott előttünk: számunkra itt dőlt el a kérdés, hogy a népi élet jelenti a történelmet, melybe belépve a történelembe léptünk be. Ekkor az állam felé már nem irredenták voltunk, hanem magyarok! A szocialista magyar kultúra melletti manifesztációk következtek, amelyek betetőzték falujárásunkat, mit még fiatal gimnazistákként

kezdünk. Néprajzi emlékek vizsgálása közben rádöbbszünk az elcsigázott nép életére, a kisértő és árnyékként visszatérő háborúra, a szegénységre, az adó embertelenségére, lázasan kutattuk a magyar polgári kapitalizmus multját. Mindezekből a vizsgálódásokból pedig feltámasztottuk az alkotó realizmust.

— „Vetés” című röpiratunkban őszintén bevalljuk sebzettségünket és Szabó Dezsőt egy reform szocializmus felé értelmezzük. Felfedezzük a tudomány és a kultúra átfogó jelentőségét. „Ismerni és megismerni”, ez lesz a jelszavunk. Tudománykultuszt üzünk és ellenfeleinket, ha a tudomány vértetében jelennek meg, becsülni tudjuk. Itt találkozunk *Masarykkal*, a Köztársaság elnökével és mint fiatal egyetemisták a cseh tudományos pozitívizmussal, melynek hatása alá kerültünk olyannyira, hogy még azok a mozgalmak is, amelyek a Sarló után indultak, követtek bennünket a tudomány és kultúra tiszteletében.

— Mozgalmunk feleszmélteti a régi magyar progressziót. A pozsonyi „Reggel”-ben hihetetlen hévvel vitázunk Jászai Oszkár-al — egy új Közép-Európáért. Ahogy túmentünk az impérium gondolatán, a jelenen is túl kellett mennünk, ahonnan csak egy középeurópai szintézisre érkezhettünk el. A döntő pont itt a Jászival való összeütközés, illetve az emigrációval való szembekezdés volt, azzal az emigrációval, amely a köztársaságban a haladó világszemléletét az államiság negatívizálásával vélte igenleni. Az emigráns szocialisták számára ekkor még magyarok voltunk, a magyarok számára viszont már szocialisták és közben a helyzet az volt, hogy mindössze konkrét emberi sérelmeinket tettük szóvá.

— Ezt a korszakot szimbolikus események jellemzik. Az Ady mellé való ugrást, a pesti egyetemi ifjúság Ady ünnepegén való részvétel jelezte, ahol vallomást tettünk egy új Középeurópa mellett, melyben egy imperializmus sem számíthat győzelemre, csak a népek békül, harmónikus alapú egymás mellé helyezkedés, ami a Dunavölgyének nemzetiségi szétszabdaltságában az egyetlen kiút. Egy évvel később 1929-ben a haladó cseh diákok radovi táborában jelentünk meg. Ez az első találkozásunk az államalkotó ifjúsággal és a masaryki etikai mozgalommal. A cseh diákokat meglepte Európa-nosztalgiaánk és az a kultúrlevegő, amit magunk körül árasztottunk. Magyar romanticizmust vártak tőlünk és mi ehelyett a szláv-magyar öszmunka középeurópai eszméjével jöttünk. Ma tudjuk, hogy ez a megnyilatkozásunk ifjúságunk nosztalgikus kultúrvágyából kihajtott játék volt. De ha ez a játék a történelemmel nincsen, még ma sem juthatott volna el az itteni magyarság a reális életformához.

— A tragikus színezetű események most már egymást követik. Az első a Petőfi-koszorú ügye. Pesten kimertük mondani, hogy Petőfi szláv származása feltétel nélkül Középeurópához köt bennünket. A Sarló elhatározta Petőfi pesti szobrának megkoszo-

rúzását. A koszorún a magyar nemzeti színek mellett ott voltak a csehszlovák, a román és szerb nemzeti színek és a szocializmus szallaga. A hatóságok a koszorú elhelyezését Brogyányi Kálmánnak, Balogh Edgárnak és Terebessy Jánosnak nem engedték meg, mire képviselőink a koszorút a Kerepesi-temetőben Táncsics Mihály sirján helyezték el. A három sarlósnak a csehszlovák és román színek szerepeltetése miatt Budapestet és Magyarországot azonnal el kellett hagynia. A Sarló újra pergőtűzbe kerül, az ügygel Közép Európa összes nagy lapjai foglalkoznak, mi azonban a koszorú afférral kapcsolatban is megtartottuk függetlenségünket, épp a magyar vonalon, holott egyes lapok akkor nekünk húsz éves fiúknak egy-egy cikkért minden pénzt megadtak volna. További magatartásunkat azonban nem Budapest határozta meg, hanem a már említett radovi diáktábor, ahol haladásunk az európaiassággal lett eljegyvezve, ami a csehek szemében a maximumot jelenti. A fiatal csehek és szlovákok vegyék tudomásul — mondotta Radovban Terebessy János, hogy az új magyar generáció a haladás tiszta világában akar találkozni velük, hogy együtt harcoljunk az új etikai és szociális embertípusért, mely becsüli és fejleszti a maga nemzetének kulturáját, de elismeri és szereti a más nemzet kulturáját is, mert tudja, hogy az éppen olyan dokumentuma az emberi haladásnak és az emberi szépségnek, mint az övék.

— E viharos emlékek közül bukkan elő Polányi doktorral, a galilelisták volt vezetőjével folytatott beszélgetésünk emléke. Jellemző volt Polányi egy hozzánk intézett kérdése, amely pontosan így hangzott:

— Fiúk én nem vagyok a fajelmélet híve, de mégis felteszem a kérdést, keresztények maguk, vagy zsidók?

— Ebben a kérdésben annak a kifejezését kellett keresnünk, hogy a régi főleg zsidó magyarokból regrutálódott progresszió is észrevette, hogy itt egy gyökeres magyar réteg mozdul meg. A legújabbkori magyar haladás mozgalom erejével először buzog fel, magyar talajból, a népből, a magyarság testéből. A szocializmusról nekünk senki se beszélt, ezt bennünk egy helyzet és a magyar kultúra érlette. Mi haladók voltunk, de másképp, mint az emigráció: a népünkért való cselekvési vágyunk tett szocialistává.

— Pesten hazaarulóknak bélyegeztek, a szlovenszkói reakció pergőtűz alá vett, ilyen légkörben mentünk az érsekújvári diák-kongresszusra és a kongresszus után miénk volt a csehszlovák magyar egyetemi ifjuság. Ezzel toronymagas feladatok szakadtak reánk, amelyekbe végül is beleroskadtunk. Középeurópai, humanisztikus szocializmusunkkal a történelemben előre szaladtunk, bár támadhatatlanok és sebezhetetlenek voltunk, úgyis mint magyarok, úgyis mint szocialisták.

Összeroskadásunk ott kezdődött, hogy koncepciónk keresztülvételére nem tudtunk utódokat nevelni és az eszmetisztázás és megvalósítás oly mértékben torlódott elénk, hogy képtelenek voltunk

helytállni. Pártokhoz nem csatlakoztunk, azt hittük megőrizhetjük függetlenségünket, holott a parasztok tömegével kereslek meg bennünket azzal, hogy: „A Sarlóra akarunk szavazni”.

— Tetejébe fejlődésünk útjába állt a hitlerizmus győzelmének európai hatása. Mi nagyjában a háromnegyed millió csehszlovákiai magyarral együtt sodródva nem tudtunk szilárd talaj fölött horgonyt vetni. Szekfű Gyula „Három nemzedék és ami utána” következik” című művében hibáinkul rója fel, hogy több urat akartunk egyszerre szolgálni, a magyarságot, a szocializmust és ugyanakkor a csehekkel is békességben akartunk élni. Nos, mi nem a cseheken és nem a szocializmuson futottunk zátonyra árvaságunkban, hanem egyszerűen nem tudtuk a szlovenszki magyarság szellemi rétegét oly arányokban megváltoztatni, ahogy arra magyarságunk megmaradása érdekében szükség lett volna. Nem fogjuk elfelejteni, hogy nehéz napjainkban kik álltak mellénk: Erdélyben a Korunk, Szentimrei Jenő, Budapesten Vámbéry Ruzssem. És ha akkor mellettünk áll a mai Illyés Gyula, Féja Géza és Németh László, másképp alakul ma sorsunk itt és az összes magyar tájakon.

* * *

Ime, rövid vázlatában egy új kisebbségi öntudat kezdete, melyre, ha borúlátón is tekint vissza e hősi kezdet egyik legkiemelkedőbb harcosa, Peéry Rezső, mégis éreznünk kell, hogy majdnem egy évtizeddel ezelőtt olyasmi zajlott a csehszlovákiai ifjúsági és szellemi életben, ami egész mai kisebbségi fejlődésünk alakulására jelentős hatással volt. Amint Peéry Rezső mondta: „A legújabbkori magyar haladás először tört itt fel a magyarság testéből!”

Méliusz József

A MAGÁNYOS ASSZONY

Vigasztaló Anatole Franceról írt egykor a mi Ady Endrénk, századunk legvigasztalóbb magyarja, puha, iszapos időben, a század-évforduló első éveiben s haj' milyen régen volt ez az alig négy-évtizedelőtti idő. Milyen nagyon kell most, a század delén, egy vigasztaló bölcs író és egy vigasztaló költő, nagyon kell most, cirkuszi mutatványok idején, amikor a porondon dilettáns műlovarok keringenek ménjeiken és hajbókolnak az elragadtatott közönségnek. Tüzet csiholunk szemünkkel és nézünk előre és hátra, ha találunk-e embert, aki vigasztal. Író, költőt, prófétát, ki írna gránitba szavakat, nem gyorsan hamuvá válókat, de századoknak szólót, emberhez szólót és emberhez méltót. Be' kevesen vagyunk még azok közül is, akik egyáltalán vigaszt keresnek! Hát még, aki maga a vigasz. A mi jó Remenyik Zsigmondunk mondja: az író erejét és értékét emberi magatartása határozza meg. Remenyik mondja és jó, hogy éppen ő mondja, mert ő is vigasztaló író és helytálló ember. De gyakorta

még az is, akinek magatartása lelkesítő példamutatás, Isten tudja, miféle belső vagy külső sugallatra, hirtelen összeomlik és kemény, bátorságos embersége szertefoszlik, mint a felhő, ilyen időkben vajh', kiben bizzunk, ilyen időkben ki lesz és ki marad ércnél maradandóbb erős várunk. Sokszor futva a multba menekülünk, az árnyakhoz, akik élnek és az élőknek holt utjain kalauzolnak sok élni akarót. Sötét korokból ide magasodnak szellemlényükkel és világosságukkal, eléjük megyünk és tapogatjuk őket szomjas ujjakkal és undorral jóllakott lélekkel; a lélek is tud tapogatni, amikor szűk börtönében topog vak módjára. Sokszor várunk emberi hangot előiróktól, magyar írótól, de akik most riadoznak, magyar írók, maguk is bizonytalanoknak és önmagukban is tamáskodók. A kacagány és jakobinus sipka között állnak riadtan rémek és romok között, őshazai mitológia és Magnitogorszk között, remegve és lebegve, délibábosan, tűnékenyen, egy eltűnő világban. Nehéz ma az ember sorsa, kísértők vannak nagy számmal és sokasodnak szüntelenül. Az ember gyenge és a derék úgy hajlik mint a nádszál. Aki maga is bizonytalan, hogyan bizzunk benne. Aki tehát a mostani időkben megáll és „vont derékkal“ áll és meg sem torpan és vigasztaló példát mutat életével, ember az, csak magányon kevés él belőle.

A ritka fajta-hoz tartozik az az asszony, író a legjavából, akiről itt egy-két oldalon emlékezni kívánunk, mert megérdemli, hogy nevét, művét, életét megismerjük és körünkbe vonjuk e világító példájú asszonyembert, Ágnes Smedleyt, aki nagyon lét-vigasztaló író ma: könyve nyomán induljunk és ismerkedjünk vele s útjaival, melyet még nem rekesztett be félelem és félemlítés, melyet megírt szép könyvében a „Magányos asszony“-ban. A könyv nem új, de időszzerűvé teszi írójának öröklángú lelkiismerete és törhetetlen embersége, melyet együtt szenved minden szenvedővel ez a nagy szenvedő és nagy vigasztaló.

Egy ember életének történetét, egy „kétségbeesett és szerencsétlen élet történetét“ írta meg önéletrajzában Ágnes Smedley, aki magányosan él emberek és más vadak között eszményi szélességi fokok és délkörök szelíd abroncsaival barázdált öreg földünkön. Egy magányos asszonyi élet a világon. Könyve nem a szépség miatt íródott — mondja Ágnes Smedley — mert ő nem tartozik azok közé, akik a szépség miatt meghalnak. Még csak a szerelmi csalódás sem küldi sirba, mert ő a földhöz tartozik és küzd érte.

Vajjon miért küzd Ágnes Smedley? Ő azt mondja: a földért. De így kellett volna mondania: az élet teljességéért küzdök. A teljes emberért küzd és tévedés, hogy nem szépségért írta könyvét, de sőt nagyon is a szépségért íródott ez a szomorú és könnyes, az emberi élet határainak legszebb perspektíváiért harcol bajvívó módjára hősi lélekkel ez a magányos asszony és így fog küzdeni nyilván haláláig, Ágnes Smedley, s meghalni is a szépség miatt fog, mint az élet-szépségért halni tudók seregének katonája.

Babits Mihály mondja valahol, hogy a gyónás, az önéletírás,

az életfelmutatás a valódi keresztény műfaj. Ágnes Smedley nem dogmatikus lélek, keretei kitágulnak, körvonalai oldódnak, kisugározza önmagát és elevegyül — ő, a társtalan, a magányos — egyesül mindezzel és mindenekkel, felszívódik a dolgokba és vallása az ember-szentség fájdalma és verejtéke. Ágnes Smedley nem keresztényi lélek és mégis a gyónást, a vallomást választotta, mint a magátmegmutatás legpregnánsabb eszközét. Rouseautól napjainkig, a Számadásig és a Villámcsapásig az önéletrajzírók népes csoportja bővelkedik nemkeresztényi lelkialkatú írókban, akik csaknem leküzdhetetlen kényszer hatása alatt irták meg vallomásaikat az életük rejtett rétegei alól kivájt élmény annyagról. Napjainkban ismét nagy teret hódít az önéletrajz műfaja. E jelenség társadalmi és lélektani okait vizsgálva a lelki élet mélykutatói a lélekelemzés ösztökélő hatásában találják magyarázatát és indítóokát az önéletrajz szinte burjánzó terjedésének. Mint a lelki élet sok más relytélyére és homályára, úgy erre is a pszichoanalízis adta meg a választ, sőt arra is, hogy miért létezett és virult oly korokban is az önéletrajz műfaja, amikor a lélekelemzés tudománya a legtávolibb jövőben várta a fogantató időt. Az író — talán csak a tudat alatti vágytereken — mindig önmagát, énje viszonyát a világhoz, akarja megmutatni. „Szeretném magam megmutatni“ — dalolta Ady — „ezért minden önkinzás, ének“. A magátmegmutatás törekvése művészi alkotásban, ez fejeződik ki az írásban és nevezetesen ez a kívánság érződik az önéletírás mélyén. Ezért van, volt és lesz önéletírás, míg az élet művészileg kívánja magát felmutatni, olykor talán eltűnik az élet sodrában, de vissza-vissza tér, mert az én legbensőbb redőit szellőztetni, napvilágra hozni kívánja az író. A lelki ballasztoktól megszabadulni, ez az önéletrajz be nem vallott célja és szándéka, hogy a mélyterekből elszabadulhasson a lerögzött gátlás, a zavaró élmény, a lélekelemzés nyelvén a sérülés feloldódjon a „gyónás“ az élményfeltárás, elbeszélés-megírás, tisztulás révén. Ezzel önmagán segít az író, ezzel az önelemzéssel az önmagának és mindenkinek adott számadással. Ez a szublimáció, a lélek fülledt kamráinak tisztulási folyamata, ezzel a belső villámcsapással oldja meg feszültségeinek nyugtalanító bázisait az író és lép könnyebbültebb utak felé.

Nem lévén elég terünk e helyen az itt vázolt kérdés bővebb tárgyalására, vissza kell térnünk Ágnes Smedleyhez, akinek nemkeresztényi, sőt anti-christianus írói működését s önéletrajzának mélyebben fekvő társadalmi és lélektani okát ilyen fényben ismerteti a pszichoanalízis. Ágnes Smedley azonban önéletrajzíróktól eltérően, vallomásában is távol áll az individuális gyónástól. Mert amit Ágnes Smedley a Magányos asszonyban elmond, az nemcsak a saját élete, hanem lényegesen több ennél. Életét a kerettelen Ágnes Smedley, osztályának keretei közé helyezi, ebben olvad fel és eggyé válik vele, mint lélek a lélekkel, test a testtel. Saját élete osztályának életét is jelenti. A Magányos asszony tehát formailag sem azonos teljesen a szokott önéletírásokkal. Valamennyire már szociográfia, mert egy élet-történet prizmaín keresztül rést nyit egy osztály életének megismerésére.

Most azonban csak Ágnes Smedleyről kívánunk szólni. A magányos gyermekről és a magányos asszonyról. A gyermek barbár nyomorúsága, tornádó és áradás a külvilágban, tornádó, pusztulás és a lélek minden zugát betöltő áradás belül és sehol, sehol napvilág, ezek az első eszmélések, élmények, ezek rendelték el Ágnest a magányos asszony útjára. Az élet egybenőtt a földdel, amelyet Smedleyék, ágról szakadt farmerek, valahol a Rocky Mountains tövében műveltek. De a föld, amellyel az élet egybenőtt, mostoha volt, így lett mostoha Ágnes élete is. Ki a megmondhatója, milyen mély és érzéketlen magányosság a konyhalányé. Ágnes halad az életben, konyhalány lesz, és ekkor már sokat olvas. Egy sárga könyvből tanul meg olvasni, írni — az élettől. Ágnes családja elesett, reménytelen-életű emberek családja. Ágnesben felizzik valami; anyja, az elkinzott emberek golgotás prófétaiságával hunyja le szemét és örökölt ezt hagyja gyermekének: *Tanulj, leányom!* Ágnes tanul és tanul és tanul. Kiméretlen és mostoha lesz, mint a föld és az élet. Vágyik valamire és nem kap semmit, mindent akar és semmit, az élethez való jogot akarja és minden más mellékes; férfi, szerelem, anyaság nem tud horgonyt verni a szívében, nyugtalan magányosság asszonya ő, a rendkívüli ember határtalan szerelmével lelkében és nincs kit öleljen, mert megrottották vérző, bilincses sebek, — a sérülések — amelyek osztályának is sérülései.

Hogy elmondta életét, könyve talán átsegítette Ágnes Smedleyt a nyomasztó, nyugtalan magányosságból egyenesebb, téresebb, szabadabb magányosságba, a proletársors fénytelen esztendeiből, sugarasabb életmezők felé, az élet-teljesség csúcsai felé, amelyet el akar érni, hogy osztályorsosai is vele léphessenek a szabad földön, amellyel az élet egybenőtt.

F. B.

VILÁGSZEMLE

Aznap, amikor Hitler a birodalmi gyűlésben félreérthetetlenül megfenyegette Európa népeit és személyes támadást intézett Eden, angol külügyminiszter ellen, Londonban hírül adták, hogy Chamberlain miniszterelnök elfogadta Eden lemondását.

Másnap Chamberlain bejelentette az alsóházban, hogy Olaszország és Németország elfogadták az angol javaslatot a spanyolországi külföldi harcosok visszavonása tekintetében és ezért semmi akadály sincs az angol-olasz tárgyalások megkezdésének. Ugyancsak ezzel egyidőben leváltották a Kinában' operáló japán hadseregek főparancsnokát, Matsui tábornokot, aki tudvalevőleg idegen-, főleg angolelles álláspontot képviselt. Hogy ez a sok látszólagos eredmény egy nagy-szerűen organizált lépés volt a nemzetközi fasizmus részéről, ma már nyilvánvaló. Hogy az ellenzék elhallgattassák, ilyen fegyvereket adtak Chamberlain kezébe, amit az alaposan ki is használt. Ugyanakkor azonban ez azt is jelenti, hogy Chamberlain eladta magát a fasisz-

táknak. Szinte észrevétlenül, ügyesen, fasiszta-érdekek székértelőjává változtatta át az angol külpolitikát.

Nem egyszer volt már alkalmunk rámutatni arra, hogy a brit nemzeti kormány a Népszövetséget és a kollektív biztonságot elárulja. A kormány nácibarát csoportja, sir Samuel Hoare, lord Swinton, hátuk mögött Astorral, Londonderryvel, a „Times“-szal és a Schröder-bankházzal, követelték a Berlinnel és a Rómával való tárgyalások meggyorsítását és a négyhatalmi paktumot. A kormány kisebbsége, Edennel az élén azt indítványozta, hogy „vásárolják meg“ Olaszországot a Róma—Berlin-tengely elhagyására, azaz élesszék fel a strézai politikát. Midőn világos lett, hogy Olaszország nem hajlandó közös lépésre Ausztria miatt, a kormány — már csak soraiban levő nácibarátokra való tekintettel is — elutasította azt a francia indítványt, hogy adjanak ki közösen nyilatkozatot Ausztria függetlensége érdekében.

Itt azután Eden lekapcsolódott. Rájött arra, hogy Olaszország elédesgetése a tengelytől nem valószínű és ezért követelte, hogy a tárgyalásokat csak akkor folytassák, ha elégséges haladást érnek el a külföldi harcosok Spanyolországból való visszavonásában és ha Olaszország abbahagyja az angolelleses propagandát.

Eden lemondott, helyét Halifax vette át és ezzel Chamberlain jelt adott a fasisztáknak, hogy folytassák spanyolországi intervenciójukat, Ausztria „megbékéltetését“, Csehszlovákia felosztására irányuló terveiket és a francia népfront széthúzását célzó kampányukat.

Berlin és Róma nem is vártak magukra sokat.

A német vezéreknek sehogy sem tetszett a Schuschnigg által március 12—13-ára kiírt népszavazás, mert bebizonyította volna, hogy az osztrák nép nem kívánja Hitler gyámságát és meg akarja őrizni függetlenségét. Március 11-én 15 órakor Hitler a népszavazás elhalasztását és Schuschnigg lemondását követelte. — 16 óra 30 perckor Schuschnigg kihirdette, hogy a népszavazást elhalasztja. 17 órakor újabb ultimátum következik. Schuschnigg visszalép, de Miklas szövetségi elnök még nem akar lemondani. Újabb ultimátum következik és ugyanakkor a német csapatok elérik az osztrák határt. Miklas beadja a derekát és kinevezi Seyss Inquartot szövetségi kancellárrá. Provizórikus nácikormányt alakítanak, a hitleristák között fegyvereket osztanak ki s azonnal kemény terror kezdődik. Március 12-én hajnalban a német csapatok több helyen átlélik az osztrák határt. Schuschniggot lefoglalják. Ausztria gleichschaltolása lélekzetfojtó gyorsasággal megy végbe. Hitler március 12-én megérkezik Linzbe. Ugyanaznap Göbbels Berlinben felolvassa Hitler hosszú nyilatkozatát, amelyben ez állott:

„Ma reggel a német katonák átlépték Németausztria minden határát. Páncélautók, gyalogsági hadosztályok, SS-osztagok és német repülő, akiket mind Ausztria új nemzeti-szocialista kormánya hívott az országba, garantálják, hogy az osztrák nép rövidesen, igazi népszavazáson, maga fog dönteni jövőjéről és sorsáról.“

Egy nappal előbb, késő este a francia és angol nagykövetek Berlinben „erélyesen“ tiltakoztak a kényszerítő intézkedések ellen, melyek arra irányulnak, hogy egy szabad államot nemzeti függetlenségével összeegyeztethetlen helyzetbe kergessenek.

De a birodalmi kormány visszautasította ezt az intést. A német távirati iroda jegyzéket közölt, melyben tagadja a kényszerítőeszközök alkalmazását és ennél fogva a diplomáciai lépést helytelennek tartja.

Március 13-án ünnepélyesen proklamálták az Anschlusst. Erről véglegesen április 10-én népszavazással fognak dönteni. Miklas, birodalmi elnök lemondott és Seyss Inquartot Adolf Hitler kinevezte helytartójának az osztrák tartományban.

Egy Linzben aláírt birodalmi törvényben Hitler megerősíti az Anschlusst és egyúttal átveszi az osztrák hadsereg parancsnokságát, mely ettől kezdve a német hadsereg része.

Ugyanakkor a Brenneren összebarátkoztak a német és olasz csapatok. Hitler ezt táviratozta Mussolininek: „Ezt sohasem fogom Önnek elfelejteni“, amivel megköszönte neki, hogy az Anschlusst egy lépéssel sem gátolta. Ebből viszont az következik, hogy Olaszország beleegyezett Németország eljárásába, mellyel most összefüggő fegyveres blokkot alkot. A római hármaspaktum (Páris—London—Róma) Ausztria függetlenségének biztosításáról és a Gamelin—Badoglio katonai szövetség (1936.) Ausztria függetlenségének védelmezéséről többé nem aktuálisak.

Virginio Gayda ezt írja a „Giornale d'Italia“-ban:

„Olaszország álláspontja teljesen világos és határozott, Olaszország sohasem szándékozta megzavarni a német nép történetének egy természetes időszakát és sohasem tett ez ellen semmit. 1937 március 1-én kijelentettük, hogy a Róma-Berlin tengely épségét nem érintheti Ausztria eleste.“

A Duce beszéde megerősíti ezt a felfogást.

Mussolini ígéretet kapott Hitlertől, hogy Spanyolországban jobban fogja őt támogatni. És tényleg, míg az olasz csapatok megkezdtek aragóniai offenzívájukat, egyre-másra érkeznek a német fegyverszállítmányok a spanyol nemzeti kikötőkbe. Az osztrák események és a nemzeti-offenzíva közötti összefüggés kétségtelen. Kölcsönös megegyezés alapján Mussolini Hitlernek szabad kezét adott Középeurópában, semlegességével támogatja itteni kalandjait, míg spanyolországi vállalkozásához, ennek ellenértékeképen Hitler járul hozzá tetemes segítséggel.

Az ausztriai események által elterelődött figyelem védelme alatt megérkezett újabb német-olasz megerősítésekkel Franco tábornok megkezdte nagyszabású offenzíváját. A fasiszta csapatokat rengeteg repülőgép és erős tüzérség támogatja. Az aragóniai fronton a levegőben száznál több német és olasz repülőgép kering. A jelenlegi offenzívában egészen biztosan részt vesz a Spanyolországban tartózkodó 120.000 olasz és 30.000 német.

Ezzel szemben a törvényes spanyol kormány számára a „benem-avatkozók” lehetetlenné teszik, hogy rendes vásárlás útján szerezzék be a szükséges hadianyagot. Ennél nyilvánvalóan hazugabb és áltatóbb politika csak az angol nemzeti kormány hazugsággal teli irodáiban születhetik meg.

Az osztrák események nagy kihatással lesznek az európai politikára, elsősorban pedig Csehszlovákia sorsának további alakulására. Ausztria bekebelezésével — Hitler kijelentése szerint — csak az első lépés történt meg a német nép egységének megteremtése felé. A szudétanémetek most vannak soron.

A demokratikus közvéleményt egyre jobban foglalkoztatja Csehszlovákia sorsa. Franciaország és Oroszország azon fáradoznak, hogy megakadályozzanak egy Ausztriához hasonló erőszakot. Anglia, Chamberlain kijelentései után kirekesztődött abból a blokkból, mely eddig az általános európai biztonságot jelentette. Anglia megindult a maga útján, mely szükségképp a fasiszmus karjaiba és a birodalom tetjes feldarabolásához vezet.

Időközben Csehszlovákia belső ereje is megrendült. A német agrárpárt, valamint a német keresztényszocialisták a legutóbbi osztrák eseményektől megijedve hátat fordítottak a kormánynak és átvitorláztak Henleinhez. A megerősödött szudétanémet-párt most arra fog törekedni, hogy térdre kényszerítse a kormányt Hitler előtt. Henlein a csehszlovák német aktivista pártok pálfordulását a külföldön is ki akarja használni és pedig úgy, hogy az angol konzervatívokkal igazoltassa a csehszlovákiai németiség jogos követeléseit. Érdekes, hogy egyik legdemokratább országot vádolják a kisebbségek elnyomásával, holott tudvalevő, hogy a fasiszta országok totális elnyomási rendszere minden mást fölülmúl.

Valószínűnek látszik, hogy a náci politika újabb meglepetésekre készülődik, most Csehszlovákiával kapcsolatban. Anglia semmiféle garanciát nem vállal, Franciaország és a Szovjetunió maradnak tehát a köztársaság függetlenségének egyedüli biztosítékai. Mindez azonban nem jelent sokat. A szövetségi és a kölcsönös segítségi szerződéseket könnyen fel is lehet mondani, még mielőtt elhatározó lépés-e szánná magát a náciizmus. A kormány megváltoztatásával és egy ingadozó és befolyásolható kormányzat megteremtésével sok mindent el lehet érni. Minden tehát Csehszlovákia belső szilárdságától függ. Ellent tud-e állni a Henlein-féle belső bomlasztási kísérletnek, vagy pedig ugyanolyan helyzetet teremt, mint a Schuschnigg-kormány Ausztriában, ahol a folytonos engedelemmel utat nyitottak a motorizált német katonaságnak.

A Führer semmi esetre sem meri majd nyíltan kikezdeni Csehszlovákiát. Inkább a régi, alattomos módszerekhez folyamodik és először belsőleg gyöngíti le az országot, elszakítja addigi szövetségeseitől és ha már majd egyedül áll, megnyílnak a határok, mint pár nappal ezelőtt Ausztriában.

Közvetlenül az osztrák események előtt a Chautemps-kormány március 9-én egy olyan törvény megszavazását kérte a parlamenttől, mely a népfront eddigi kivívott eredményeit erősen veszélyeztette volna. Az

aggkori segély és a negyvenórás munkahét került napirendre. A parlamenti munkáspártok azonnal látták, hogy itt a Népfront ellen irányuló újabb összeesküvésről van szó.

Négynapos kormányválság után 13-án alakult meg az új Blum-kormány. Nem ilyen kormányt várt Franciaország népe a jelenlegi veszélyes nemzetközi helyzetben, amikor Ausztria megszállása a nemzetközi fasizmus újabb támadását jósolja.

Blum megpróbálta ugyan, hogy a Népfront körül nemzeti egység-kormányt létesítsen, de a 200 család képviselői ellenezték ezt. Ilyenformán lehetetlenné vált olyan kormány megalakítása, mely minden erőt összeöszefogva a népfront-programm megvalósítására.

Most, amikor Csehszlovákia, Franciaország szövetségese közvetlen veszélyben forog, Franciaországnak erélyes álláspontra kell helyezkednie. Delbos helyére, kinek minisztersége szomorú kort jelent a francia külpolitikában, Paul Boncour lépett. Ha az új külügyminiszter nem feledkezik meg arról a harcos békedoktrináról, melyet írásaival és beszédeivel szolgált, ha megvalósítja a Népfront külpolitikai programját, tekintet nélkül a hazaáruló jobboldali klikkre, akkor talán meg lehet állítani a náci-terjeszkedést azon a ponton, ahova eddig eljutott s talán ki lehet kerülni a fenyegető háborút. E cél szükséges és nélkülözhetetlen előfeltétele az, amit Boncour hónapokkal ezelőtt követelt: a frankista győzelem mindenáron való megakadályozását Spanyolországban. Franciaország és Anglia a Szovjetunió támogatásával elég erős ahhoz, hogy likvidálja a spanyol felkelést és megerősítse a dunai békés államok politikáját. Természetesen csak energikus kormányok valósíthatják ezt meg és semmiesetre sem laivali és chamberlaini kompromisszumos politika.

A második szocialista vezetésű Népfront-kormány sokkal nehezebb körülmények között indul, mint az első. Erélyétől, demokratikus nekilendülésétől függ, hogy megnyeri-e a nagy csatát, amely nemcsak Franciaország, hanem az egész világ számára döntő lehet.

*
*
*

Az osztrák eseményeknek tudható be az is, hogy egy teljesen jelentéktelen esetből kifolyólag Lengyelország ultimátumot intézett Litvániához, melyben követeli a diplomáciai viszony, posta- és vasútforgalom helyreállítását a két ország között, valamint Litvánia lemondásai Vilnáról. Amennyiben a litván kormány nem hajlandó elfogadni a lengyel követeléseket, úgy a lengyel csapatok azonnal átlépik a határt.

A lengyel-litván ellentéték régi keletűek. Litvánia, mely az orosz forradalmi elvek konzekvens keresztülvitelének köszönheti felszabadulását (a forradalmi kormány u. i. a népek teljes önrendelkezési jogát adta meg, egész az elszakadásig), már alakulása pillanatában ellentétbe került a másik két balti állammal: Németországgal és Lengyelországgal. Lengyelországtól Vilnát, egykori fővárosát követeli vissza, Németországnak pedig Memel partvidékére fáj a foga. A balti államok egyensúlyának ez a kérdés volt a holtpontja.

Vilna miatt Litvánia a békeszerződések óta hadiállapotot tart fenn

Lengyelországgal, s csak most lengyel követelésre állítják helyre a telefonpostai és vasútközlekedést, valamint a diplomáciai viszonyt.

Az ultimátum mindenképen nehéz helyzetbe sodorta a kis köztársaságot. Ha elfogadja a lengyel követeléseket, úgy kénytelen lemondani Vilnáról és a helyreállított kapcsolatokból kifolyólag okvetlenül Lengyelország gazdasági és ezt követően politikai vazallusává válik. Ha nem fogadja el, akkor egy reménytelen háborúba kezd és Ausztria sorsára kerül.

Lengyelország mely az utóbbi időben erősen hajlik a Berlin-Róma tengely felé és nagy barátságot tart fenn Németországgal, a litván partvidékkel szeretné kárpótolni magát a Németországnak átadandó korridorért.

Mindez elintézett kérdés volt a két balti fasiszta hatalom között.

* * *

Az utóbbi időben a világsajtó hatalmas kínai győzelmekről számol be. A japán offenzíva mindenütt megakadt és egy győztes kínai ellenoffenzívába csapott át, mely a jelek szerint ha nem is végleges, de mindenesetre végzetes kimenetelű lehet a japánokra nézve. Ezeket a győzelmeket a kínai nép egysége és az egyre emelkedő tendenciát mutató harci szellem teremtette meg. A lapok kimerítő tudósításokban számolnak be arról a haláltmegvető bátorságról, mellyel a kínai katonák gyöngye felszerelésük ellenére felveszik a harcot, a pompásan felszerelt és a haditehnika minden előnyével ellátott japán csapattestekkel.

Katonai szakértők elismerően nyilatkoznak a kínai hadvezetés taktikájáról és a kínai katonák elsőrangú harcikészségéről. A néphadsereg és a partizánok lelkesedése és önfeláldozása nagyszerű példáját mutatják az emberiség szabadság- és igazságszeretetének.

Ezzel szemben Japán helyzete egyre súlyosabb lesz. A japán áruk bojkottja, a belső gazdasági erőforrások apadása nagy nehézség elé állítják a japán háborús kormányt és a háború háromnegyed éve után már erős bomlás jelei mutatkoznak a gazdasági és politikai életben.

Emellett a nagyhatalmak ma már egészen más szemmel nézik a japán hódító hadjáratot, mint 1931-ben, vagy akár az új betörés kezdetén.

Japán jelenlegi hadjárata súlyos anyagi és politikai csapás az imperialista hatalmak kínai és általában csendesóceáni pozícióira. A hatalmas tőkebefektetések egyszerre két értéket képviselnek. Japán betörése óriási területeket szakított el a tengerparti részekről és így az imperialista hatalmakat hatalmas anyagi kár érte, mivel nagy felvevő-piacokat veszítettek el. Emellett a japán militaristák Nagybritánia és az USA tekintélyét teljesen tönkretették az ázsiai népek előtt, miután ezek látják, hogy a japánok büntetlenül támadják meg az angol követet, verik el az angol rendőrtiszteteket, angol és amerikai hadihajókat lönek össze stb.

A japán belügyminiszter azt hirdeti, hogy minden színes népet felszabadít a fehérek járma alól és elkerülhetetlennek tartja a

Nagybritániával való összeütközést. Egyszóval: a japán militaristák komolyan hozzá akarnak kezdeni egész Ázsia meghódításához, a híres Tanaka-émlékiratban lefektetett program szerint. Világos, hogy a fehér imperializmus ezzel nem barátkozhatik meg; hajlandó volt ugyan messzemenő engedményekre — mint a brüsszeli konferencia is mutatja — de abba már nem megy bele, hogy egész egyszerűen kidobják Kinából és Ázsiából.

Japánnak már ma is nagy nehézségeket okoz az exportáruhoz szükséges külföldi nyersanyagok beszerzése. Ez világosan megmutatkozik a kormányintézkedésekből. Német minta szerint teljes gőzzel pótlékok felhasználására vetik magukat.

A nyersanyagok hiánya és a hadsereg megnövekedett fogyasztása nagyban emelték Japán külkereskedelmi mérlegének veszteségeit és a kormánynak ezen a téren kifejtett erőfeszítései hiába valóknak bizonyulnak.

Az is köztudomású, hogy a japán dolgozók helyzete már a háborús előkészületek éveiben nagyon leromlott; (1936-ban 1600 sztrájk volt 75.000 résztvevővel, 1937-ben 2000 sztrájk volt kb. 200.000 résztvevővel). A bérkonfliktusok növekvő száma elég világosan beszél. A hadvezérek és civilpolitikuskok, a tengerészet és a szárazföldi hadseregek vezetői, a fasiszta fiatal tisztek és a tábornokok közötti torzalkodás, a nemtetsző miniszterek és politikusok rendszeressé vált meggyilkolása fényt vet a japán társadalom mély ziláltságára.

A háború meg fogja gyorsítani ezt a bomlást. Hova-tovább mindnagyobb terheket ró a dolgozókra és így a forradalmi válság előfeltételei lényegesen gyorsabban fognak megérni.

Szántó Árpád

ADY ENDRE RÉGI ÉS ÚJ MONDANIVALÓI

Ady Endre váradi cikkeiből közöljük e ma is nagyon aktuális szemelvényeket.

Mi azt tartjuk és hirdetjük, hogy a mai társadalmi viszonyok tarthatatlanok. Azt tartjuk és hirdetjük, hogy a magyar társadalom, amennyiben lehet ilyenről beszélni, kiskorú, műveletlen, babonás és beteg. Azt tartjuk és hirdetjük, hogy a mai társadalomnak csaknem minden relációja igaztalan és veszedelmes. Azt tartjuk és hirdetjük, hogy a mai magyar társadalomban a papi és világi fejedelmeké minden: babonás hagyományok rabszolgaságban tartják a polgárság millióit. Azt tartjuk és hirdetjük, hogy a militarizmusnak, klerikalizmusnak s feudalizmusnak falait le kell rombolnunk, ha élni akarunk. Azt tartjuk és hirdetjük, hogy avult hagyományok, számár privilégiumok fölött győzni kell a munka érdemének s ha a csöknyös konzerva-

tivizmus, babona, önzés, feletekezeteskedés, olcsó nemzetieskedés, korlátoltság elénkbe teküsznek — hát keresztül kell rajtuk tiporni. Ezeket tartjuk és hirdetjük, mi és bántjuk, mindig bántjuk a társadalmi viszonyokat.

A leghatározottabban tiltakozunk ellene, hogy a kozmopolita címet lefoglaltassák a zsidókkal! Hohó! Ha a tudományos haladás, tisztult gondolkodás, modernné válásra törekvés és kultúra... kozmopolitáság a klerikális szemekben, akkor vagyunk itt még többen kozmopoliták!

Nem vagyunk talán elegenden, de ha az Idő és Sors ezt a kis országot fenn akarja tartani, ha van vele valami céljuk: leszünk még nagyon sokan. Mindenesetre pedig lesz köztünk elég zsidó is, mert ez a nemes és intelligens fajta egy országban sem segítette szebben és erősebben a haladást és kulturára térést, mint a mi országunkban.

... Ha valamikor csakugyan lesz ebből az országból valami, ezeknek a kozmopolitáknak köszönheti, nem pedig a sujtásos, félig Ázsiában élő, a nyers hús és lótej daliás korán rágódó, zsidó-püffölő s frázisgyártó hazafffyaknak...

Mondjanak hazaárulónak, — engem megszegényített P. L. országgyűlési képviselő úr. Ez az úr ugyanis megegyezett az összes nemzetiségi képviselőkkel akkor, mikor a magyar parlamentbe bekerült, hogy ők nem fognak lovagiaszkodni sem engedik magukat lovagiasan tönkretétetni... A mi junkereskedő, „coki“-zó, gavaléroskodó parlamentünk micsoda bélyeget kapott ettől a P. L.-től! Micsoda kegyetlen lenézés van ebben a megállapodásban...

P. L. látta, hogy a parlamentnél ebben az országban nagyobb hatalom a kaszinó. Látta, hogy az osztályuralomnak szövetkezete a parlament, mely összeröffen s roppant összetart, ha ezt az osztályuralmat valami fenyegeti...

Milyen gyötrelmesen csalódnak pedig a jó urak. Hát azt hiszik, hogy fokossal, kanászkodással, betyárkodással lehet nemzeti államot csinálni? Nem is beszélve kultúrállamról. Azt hiszik, hogy a nép tovább is baromi módon szállítja a gavallérokat — a kaszinónak?!...

Ez a P. L. inkább népképviselő, mint a parlament tagjainak kilenc-tizedrésze. Ezt arcomon szégyenpírral vallom be, de be kell vallanom. Velem még nagyon sokan vallják, akik undorodnak a mai magyar közélettől s reménykedve várják a radikálizmus előretörését.

Szerezzen új előfizetőket a HID-nak!

Freud Zsigmond

A nyolcvanegy esztendő, zseniális zsidó tudós, az osztrák Bécs egyetemének rendes tanára, a város díszpolgára védőőrizet alatt áll.

A napokban a nagyon sok között jelentés érkezett hozzánk arról is, hogy Sigmund Freudot, a pszichoanalízis megeremtőjét Bécsben letartóztatták. A zaklatás vagy meghurcolás sejthető következménye volt egy ilyen rendszerváltozásnak, mégis mély döbbenetet keltett minden igazságot, tudást és világosságot szomjazó ember lelkében a nyolcvanegy esztendő, agg tudós letartóztatásának híre. Ez a döbbenet talán a tudománynak szól, amelyet a professzor hatvan megpróbáltatásos esztendőn keresztül lankadatlanul szolgált, talán az objektivitásnak, amelynek Freud minden tekintetben legökéletesebb szimbolumává vált, talán a nyolcvanegy esztendő élet emberi tragikumának. Legyen azonban bárhogyan is, ez a döbbenet a Felsőbbrendű Én, a lelkiismeret szava. Azé a morális Éné, amelynek genezisé, szociális szerepét és jelentőségét éppen a Freud-i tudomány derítette fel, azé az értékmérő lelki tényező, amelyik érzéseink, gondolataink, cselekvéseink — kultúra- és társadalomalkotó mérlege. Ha erre a mérlegre helyezzük most Sigmund Freud hatvan munkás-esztendejét és munkájának maradandó eredményeit, akkor úgy találjuk, hogy semmiféle mulandó politikai rendszer, semmiféle társadalmi intrikával sem tud a mérleg másik serpenyőjébe annyi súlyt csempészni, hogy Freud könnyűnek találtasson...

A legutolsó jelentés arról szól, hogy Freud a lakásán tartózkodik, nem letartóztatásról — csupán őrizetbevételről van szó. Mindegy! A lényeg így is ugyanaz s a különbség pusztán formai. Avagy végeredményben nem mindegy-e, ha a tudományos és szépirodalom örökértékű műveit nyilvánosan elégetik vagy csak megtiltják olvasásukat és terjesztésüket? Lényegében a kutatás, a tudomány, a szellem szabadságán esett csorba.

De nézzük meg, mit vethetett Freud professzor és tudománya a nemzeti szocializmusnak.

10—15 évvel a világháború előtt, amikor Freud önálló kutatásainak szenzációs megfigyeléseit, merész következtetéseit a tudományos világ közvéleményébe dobta: a németországi kritika mutatkozott a legelvakultabbnak. Egyik háború utáni művében Freud erről így nyilatkozik: „Ha majd a jövőben egy történettudós meg fogja írni korunk szellemi életét, meg kell írnia azt is, hogy a pszichoanalízis német ellenfeleinek magatartása nem szolgált a német tudomány becsületére. Én itt nem magára az elutasítás tényére gondolok, sem arra a rideg elzárkózásra, amelyben az új tudomány elutasítása jelentkezett, mert ez várható volt és nem vethetett volna árnyékot az ellenfél karakterére: de a dőlő áradataért,

a támadások durvaságáért és izléstelenségéért, minden logika lelki ismeretlen kijátszásáért nincs bűnbocsánat. Talán azt lehetne felhozni itt, hogy kicsinyesség ma, tizenöt évvel a történetek után, megengedni magamnak ezt a nagyfokú érzékenységet és én valóban nem is engedném meg, ha nem tehetném hozzá a következőket: néhány évvel később, amikor az ellenség egész kórusa azt harsogta, hogy a németek barbárok — mely kifejezés magában foglalja az előbb mondottakat — akkor mély fájdalmat éreztem, hogy saját tapasztalataim tudatában ezt nem cáfolhattam meg."

Kétségtelen, hogy nem az efféle apróságokon dőlt el Freud tanár sorsa. A tulajdonképeni okokat mélyebben kell keresnünk, magában a pszichoanalízis tanításaiban és abban az eszmeáramlatban, amelyet megértői és követői között kiváltott. A pszichoanalízis eredményei ugyanis túlnőnek a pszichiátria és a pszichológia keretein, a pszichoanalízis új átértékelése az embernek, az emberi életnek, új átértékelése az egyénnek és a társadalomnak. A nemzeti szocializmus is hozott magával új átértékelést, de ezt a két átértékelést az összeférhetelenség kínai fala választja el egymástól. A pszichoanalízis kiindulópontja az egyén, a nemzeti szocializmusé a faj, az egyik az anyagi és lelki létnek a közösségi életben feloldódó harmóniájában látja a boldogabb jövődőt, a másik a fajta győzelmes térhódításában jelöli meg az egyed életének a célját, értelmét és boldogságát.

Végeredményben is azonban Freud nem politikus, nem is társadalomtudós, hanem orvos, pszichiáter, aki csak élete telén, a visszavonultság elmélkedésrekészítő csendjében írt néhány kisebb-nagyobb művet a társadalmi élet problémáiról. Ezekben a művekben azonban már nem is annyira a kutató tudós, mint inkább az elmélkedő ember szólal meg. Ami szorosan magához a pszichoanalízishez tartozik, annak komoly tapasztalattudományi alapja van. Ez látható különben a pszichoanalízis ténykereső módszerén is, amely pont az ellenkezője a nemzetiszocializmus igazságbizonyító módszerének. A pszichoanalízis mint már neve is mutatja az egyes lelki jelenségeket, folyamatokat, történéseket megfelelő eljárással elemzi és csak az elemző, majd az elemzés anyagát szabályosan szintetizáló munka nyomán jut el a tények felismeréséhez, — a nemzeti szocializmus mint világnézet a fajelmélet kaotikus kódéből indul ki és a valóság képét annak megfelelően, tehát önkényesen akarja formálni. A pszichoanalízis a misztikumokkal harcol, a nemzeti szocializmus a misztikumokból nő ki. Egy tény: olyan politikai szemlélet, mint a nemzeti szocializmus, amely a tudományos kutatásokra is alkalmazza a pártszabályok paragrafusait, nem tűrhet maga mellett egy ellentétes szellemáramlatot, egy ellentmondó tudományt.

A legkirívóbb szembeállítás a pedagógia, a nevelés terén jelentkezik, Úgy a pszichoanalízis, mint a nemzeti szocializmus más és más lelket akar az új generációkba nevelni: az első gátlás-

mentes, tárgyilagos, szenvedélymentes, kiegyensúlyozott, testi és szellemi munkára százszázalékosan képes nemzedékért dolgozik, a második a vérségi és faji kapcsolatok örökké áldozó tántosait, a parancsszóra gondolkodás nélkül tűzbemenőket, a faj nagy harcának megvívására alkalmas nemzedéket akar. Az első a társadalomépítő boldog egyénben, a második a hatalmát növelő faj harcos egyében látja a szebb jövő letéteményesét.

Ezeknél az összehasonításoknál ne feledkezzünk meg egy pillanatra sem arról, hogy nem egynemű dolgokról tárgyalunk. A pszichoanalízis nagyon de nagyon messze esik a hétköznapi politikájától, a pszichoanalízis nem ad még csak önálló társadalomszemléletet sem s csupán az ember lelki és ösztönéletének tényeiről és törvényeiről szóló tanításaiban találunk indirekt útmutatást a társadalom tökéletesítéséhez. Tehát a pszichoanalízist nem lehet pártpolitikai mértékkel mérni. Megint más az, hogy e kutatások eredményei nyitva állnak a valóságtalajon mozgó társadalom és világszemléletek számára. Így talán az is érthető, hogy a nemzeti szocializmus, amely nem a mai élet valóságából, hanem a faji mult misztikus kódéből táplálkozik, soha sem fog összetalálkozni, megbékélni, megbarátkozni a pszichoanalízissel és Freuddal.

Azoknak az életszemléleteknek azonban, amelyek a modern haladó tudományokhoz igazodnak, előbb-utóbb találkozniuk kell a freudizmussal.

— „Nem én kerestem Freudot — mondta Thomas Mann a Szellemi Együttműködés Egyesületének budapesti kongresszusán — hanem a freudi lélektan útján jött el hozzám... Az igazság keresése volt az út, amelyen Freuddal össze kellett találkoznom. Ma már mindenben találkozunk vele! Filozófia, irodalom, művészet-szemlélet, néprajz, orvostudomány, társadalomlélektan, mind föl-szívták a freudi gondolatot...”

Olyan idők jönnek szerinte, amelyekben az emberek a freudi lélektan útján felismerik önmagukat és egymást, indulataikkal szemben belátóbbak és engedékenyebbek lesznek. Az egész emberiség fejlődésiránya ez. El fog érkezni áldozatok, harcok és összeütközések árán olyan új humanizmushoz, melyből szabad és megértő emberek életközösségének kell megszületnie...

Stefan Zweig írja Freudról: „Ez a kutató ötven esztendőn keresztül szakadatlanul a harc útját járta, titkokra vadászott és igazságot kutatott, zsákmánya megmérhetetlen. Mi mindent tervezett, sejtett, látott, alkotott és segített, ki tudná a szellem területén végrehajtott valamennyi tettét felsorolni?

Most öreg ember, megpihenhetne...”

A subotcai Szabadegyetem (Narodni Univerzitet)

Városunk kulturkrónikása nem hagyhatja megemlítés nélkül azt a kultur-munkát, amelyet a subotcai Szabadegyetem (Narodni Univerzitet) vezetősége népszerű tudományos előadások megrendezésével kifejt. A tudományos kérdések nyilvános tárgyalása a modern népnevelés egyik leghatékonyabb eszköze. Subotcán évek óta működik már a Narodni Univerzitet, működése azonban nem teljesen kielégítő: hónapokon keresztül nem rendez előadásokat, azután meg egy héten kettőt-hármat is. Igen fontos volna, ha az előadásokat legalább egyszer hetenként, minden héten, még pedig egy meghatározott napon rendeznék, úgy, hogy az érdeklődő közönség azt biztosra vehesse s idejét már előre ezekre az előadásokra köthetné le. E tisztán szervezési kérdésen kívül fennmarad még a probléma-kör kérdése, amellyel azonban egy későbbi cikkben akarunk foglalkozni.

Az elmúlt hónap folyamán három érdekes előadást tartottak a Szabadegyetemen. Dr. Pavle Vulović egyetemi tanár: „Vajdaság természete és lakossága” címen ismertette Vajdaság természeti és gazdasági viszonyait, valamint a lakosság eredetét és mai összetételét. A statisztikai adatokkal helyenként túlterhelt előadást a jobbák közé lehetne sorolni, ha az előadó kissé több figyelmet szentelt volna a közönség figyelmének ébrentartására. Vajdaság ilyen problémái különben a legszélesebb publikációt érdemlik meg s az előadó talán nagyon jól tenné, ha az előadott anyagot könyvben is kiadná. A gondosan összegyűjtött statisztikai adatok csak így érhetnék el céljukat.

A második előadást dr. Mirko Kosić az ismert tanár és politikus tartotta „Fajok és fajelmélet” címen. A korszerű probléma iránt érdeklődő közönség zsufo-lásig töltötte meg a fiúgimnázium dísztermét. Az előadó szellemes és mindenki részére könnyen érthető modorban vázolta a „modern” fajelmélet eredetét és azokat a politikai okokat, amelyek ezt korszerűvé tették. Érdekes módon mutatta be, miként képes egy semmitől vissza nem riadó propaganda a tudomány legelemibb tételeit meghamisítani, elferdíteni, kiforgatni; miként lehetséges az, hogy a tisztán propaganda célokat szol-

gáló hamis jelszavakat a tudomány mezébe bújtaszák, miközben a tudomány világszerte ismert bajnokait a máglyahalállal fenyegetik és koncentrációs táborba, vagy emigrációba üldözik. A fajelmélet összes esztelenségeit felsorolva kimutatta az előadó, hogy a pozitív tudomány egyáltalán nem ismer árja-fajt, hanem csak árja nyelvtörzset, hogy tehát az árja-fajról gyártott elmélet, enyhén szólva a legközönségesebb humbug és sarki népbolondítás. A kátyúba jutott tőkés társadalom, hogy a dolgok fennálló rendjét biztosíthassa, a tömegeket egy ilyen téves és minden izében hazug dogma rabláncán akarja tartani és egyetlen népréteg, a zsidóság bűnéül felróni az összes bűnöket, amelyeket pedig saját maga termel ki. Érdekes megemlíteni, hogy az előadó szerint a pozitív fajelmélet értelmében sem lehet a fajokat egymástól szigorúan elválasztani, hogy az állandó keveredés és a világforgalom gyors kavargása az egész történelem folyamán, de különösen ma, elmosta azokat a szervi különbségeket, amelyek az ősidőkben még megvoltak. Az u. n. faji jellemvonások nem léteznek, mert a másik fajnál kisebb mértékben szintén fellelhetők. „Nem csak hosszú és kerek fejek, hanem üres fejek is léteznek” — vonta le a végső következtetést dr. Kosić.

A harmadik előadást „Karadorde belpolitikája” címen dr. Šišić Ferdo egyetemi tanár tartotta. A magyar tudományos körökben is ismert horvát tudós nagyszerűen bemutatta azt a társadalmi és lélektani légkört, amelyből a múlt század elején az önálló Szerbia létrejött. Kitűnően jellemzi a török uralom ellen fellázadó szerb nép vezérét, a cár és a szultán diplomatait, ravasz játékukat, hogy a szabadság-mozgalom élet elvegyék és saját hasznukra fordítsák. Kimutatta azt a belpolitikai erőket, amelyek már az új állam létrehozásánál összeütköztek: az osztályuralmukhoz ragaszkodó szerb nemesség és az elnyomott nép, a „rajah”. Karadorde maga is egyszerű, szegény emberek gyermeke, a nép élére állt és a széthúzó nemeseket egymás ellen kiájtásva, alkotmányos államrendet akart létrehozni. Sajnos az események lehetlenné tették ezen szándékát és Karadorde szabadság mozgalmának a török gyorsan véget vetett.

K.

Magyarországi sajtóperek. Szaporodnak a sajtóperek, a sajtóvétségek és fogházbüntetések Magyarországon. És hogyan fájna ez nekünk, nekünk, akik megtanultuk megbecsülni a magyar szót, a magyar írást, akiknek minden egyes eltiltott magyar betű fáj, minden kimondatlan magyar és emberi sirám, minden kis szabadság, amit elgázolnak, minden író és mester, akit elhallgattatnak. Fáj ez és szégyeljük, ha még nem fáradtunk el szégyenletében magyarságunknak és emberségünknek ebben a nagyon magyar-talan és embertelen világban. Mit csináljunk? Kultúrbotrányt kiáltunk? Tiltakozunk? Szomorú a mi emberségünk, ha tiltakozó szavunkban már nem hiszünk, ha csak öngazoláskép emeljük fel reménytelen szavunk. Kell még valakinek, valaha rámutatnak-e még arra, hogy volt valaki, aki felszólalt, tiltakozott, akinek fájt, aki szégyelte? Ez tényleg már csak a „jövőnek szóló megmutatás s a kőpadra vont becsületnek a szava”.

Harminchat éve múlt, hogy Ady Endre aki olyan jól látta és fájlalta a magyar betegségeket, ezt írta:

„... nálunk, Magyarországon egyre nő a sajtópörök száma s egyre nagyobb divattá válik ütni a sajtón... s valószínűleg még cudarabbul lesz nálunk. A mi sajtótörvényeink, szokásaink, fölfogásaink s domináló társadalmi áramlataink mind a sajtószabadság kivégzését célozzák. És ezért szaporodnak a sajtópörök. Már nemsokára gyanús lesz minden kinyomatott sor: nem lehet őszinte, mert le merték írni.

Kell mondanunk, hogy a reakciót szolgálja mindez? A gondolat megfojtása a világ hátrafordulását jelenti.

És esziorul a szívünk, ha látjuk, hogy a magyar ügyészi és bírói kar, melynek szabadelvűsége még egy-két évtizede is olyan erős volt, — mint illeszkedett hozzá a megváltozott időkhöz. Az az őszintébb újságíró, akit törvénybe idéznek, vágóhidra megy. Jaj annak, akik a

mai rend bálványaihoz ujjal is nyúlni mernek”.

36 éve. Hol ez a 36 év? Mi történt ezalatt? Egyszerűen elveszett az időtlen magyar nyomorúságban? Hát semmit sem tanultunk, hát semmit sem javultunk? Egy emberöltő elveszett, kimaradt, egy barázdája a magyar történelemnek bevetetlenül, kicsirázatlanul maradt. — De torlódik már, gyűl, halmozódik egy eljövendő viharhoz, tisztításhoz, leszámoláshoz való nagy keserűség. És az amit most konstatálunk, amit most fájlalunk, szégyenlünk Fejtő Ferenc elítélésében egy lelkünkben felgyülemlett, elraktározott most szomorú és reménytelen keserűség. De nagy keserűségekből, elraktározott, elfojtott mai indulatokból nő a holnap vihar.

K. J.

S Z E M L E

Faludy György műfordításai.

Két Faludy-kötet fekszik előttem. Az első egy korszerűvé varázsolt Villon, akit nehéz studiumokkal és ezért nagyon nagy élvezettel közelítettem meg valamikor — a másik egy „Európai költők antológiája”, amiben századok lelke sorakozik és áll glédába béke és szabadság mellett. És eszembe jut Faludynak egy a Korunk-ban megjelent hosszabb fordítása: Heine verses útleírása „Németország, téli rege”. Mindhárom írás őszinte öröm a versek szeretőinek. Villon, Heine és az antológia költői elmúlt korok tanuvalloása századunk felemáslelkű, szorongó olvasóihoz.

Ezek a fordítások nem hitelesített, a régi irodalmi mértékek szerint hitelesíthető mesteremberi fordítások. Faludy sokkal többet tett ennél, átültette és a mi korunknak virágoztatja és gyümölcsözteti elszállt korok majdnem elfelejtett veteményeit. A Heine-fordítást megelőző bevezetésben elmondja Faludy szempontjait: minden kornak megvan sajátos

fordítás-művészete, minden kor saját képe-re hamisítja és formálja a régieket, őtudaatlanul is. Ő ezt tudatosan teszi, azt nézi, hogy a mi korunkban mi abból a régi versből korszerűen felhasználható, kiaknázható és egyáltalában ható. Mit és hogyan lehet átültetni, hogy aki olvassa, időkeletti, nagy szenvedélyeket, mozgató erőket érezzen benne saját korának érthető, ható, lázító, gyönyörköd-tető nyelvéen.

Bizonyos litterátorok, kritikusok sok kifogásolni valót találtak Faludy átkölté-seiben. Azt is mondták, hogy az ilyen átköltés, a hamisítás sőt plágium határán mozog. Hát ez olyan irodalmi kukacoskodás, litterátus szörszálhasogatás. — Villont bizony eredetiben igen kevesen olvassák, s még hű és jó fordítását is igen kevesen élveznék, hiszen annyi kortörté-net kellene ehhez, ami nélkül teljesen elsikkadna Villon-nak az a mondaniva-lója, ami ma is aktuális. Faludy tökéletes interpretátor, aki teljesen bedolgozta ma-gát a kortörténetbe, elvégezte ezt a munkát az olvasó helyett, aki — különö-sen ma — nem olvashat filológiai és történeti szakkönyvekkel a kezében.

Pedig kell, nagyon kell az, amit Vil-lon, Heine és az antológia költői mon-danak. „Föl kell támadniok a porladó humanisták és enciklopédisták nagy tanításainak, föl kell támadniok a nagy forradalmak eszméinek...” — mondja Ady valahol. Faludy régi idők forradal-mait, lázadását, igazság-, szabadság- és béke-keresését támasztja fel a filológiai halálból. A mult termékeny lázadásait átülteti a mai korba, mai nyelven sirja és átkozza a régi és új, sirni és átkozni valókat. A huszadik század verejtékes kinján művelt, ágyúkkal és srapellekkel felszántott, kaszárnnyakkal és börtönökkel teleépített, sok vérrel megitatott humu-szába veti el a régi korok magvait. És ezek nemes, jó magvak, valamikor ezre-ket mozdítók. Vajjon kikelnek-e még ma is, ebben a megbabonázott, terméketlen,

szomorú században? Vagy elvesztette már minden mag a termőképességét és ember-teremtő erejét és akaratát? Hát nem dühit már a gúnyos rigmus, nem úz a szabadságdal? Nem embernek való már a humanizmus, kialudt vulkán, hűnyó zsarátnok csak az íge? Van még hiva-tása, küldetése, mondanivalója nyomorult s aljas szelekkel bélelt századunkban ezeknek a verseknek, van még értelme, felfogóképessége a mai beskatulyázott, megnyomorított embernek ilyen versek-hez? Nem százszorosan megcsúfolt, el-fojtott, meghazudtolt gondolatokat, kép-zeteket, kihűltnek tartott tüzek parazsait hozzák ezek magukkal?

Szent szikrákat hoznak századok érzés-máglyáiról ezek az írások. Heine szik-ráit, akit hirtelen fellobbanó vágy hajt rozzant csészán, baktató postakocsin haza Németországba és akire otthon rüülnék a lidércek. Dermesztő, lélekzetelállító véres, szőrnyű képei ülnek rá a porosz csizmának, kaszárnya- és börtön-szag, germán kísértetek: őrmesterek, tányér-sapkások, magasgallérú, zsirosnyakú hi-vatalnokok, egyenruhák és pojácás császár. És egy lidérces, vad és dermesztő — most valórávaló — német jövő képe üzi vissza életbe, lélekzésbe, Matildhoz, szerelemhez, Párisba.

Villont ad nekünk Faludy, a XV. szá-zad vallomását a XX századnak Szabad csapongó madár és pap-ijesztő, parlament-feleselő, hercegeket zsaroló, féktelen és ragyogó költőjét a középkornak. Középkor képeit hozza az újræledő közép-kornak és régi és új lázadását embernek, költőnek. Villon testamentuma, ez a bá-mulatosan gazdag rímhalmazba öntött vallomás, Faludy kezén gyönyörű ké-pekbe, csodásan hajlékony magyar nyelvre fordítódik. Nem kell-e nekünk ez a rablólovagok, cifraruhás papok, parlament és hercegek ellen acsarkodó vad fickó, aki megy százada rozzant épületei és rothadt intézményei között, „megáldva és leköppe mindenütt!”

És azután az antológia: Csokonai édes-bús rigmusai, Berzsenyi érc-szavai, Vörösmarti férfias átkai, Petőfi lángostorai és modern magyar költők után más nyelvek és más századok lelkének őrei; Catullus, Tibullus és Juvenális, Petrarca és Aretino, katalán koldúsok úszító dala, Hutten német parasztjainak kitörő átkai, dán földtúrók és angol takácsok éneke, és Ronsard, és Shelley, Byron és Heine. Régi, sirni- és átkoznivalók után modern hábo-ús költők verseiben remegő, még közellevő réműlete a világháborúnak.

Szikrák ezek, amiket századok érzésmágyáiról hoz ide a szél, szikrák, amik valami gyúlékony anyagot, gyúlékony embert együtt-érzőt, együtt-lelkesedőt, együtt-lázadozót keresnek. Kései szikrák tüzre lobbantsatok, régi magvak kikel-jetek, elmúlt korok tanúvallomásai vádoljatok egy sötét és meglapuló korban. Vádoljatok új pöreiben az elgázolt emberségnek. Mert Faludy és a megszólaltatott régiek és mi, olvasók, szorongó áldozatai korunknak, mindannyian ennek a nagy pernek vádlói vagyunk.

Poór János

Eörsi Béla: A magyar földműves-szegénység kialakulása. Eörsi ezen munkájában is a magyar földműves-szegénységgel foglalkozik. A nincstelenek életét írta meg a jobbágyság felszabadítása óta. Bevilágít sötétlő viskóikba, megvizsgálja, mit esznek s hogy születik a szegények gyereke és miképpen nyomorog az öregje, ha idejekorán meg nem halt. Kikutatja, hogy mit keresett a jó békevilágban a cseléd, a napszámos, a részes, a sommás, hogy indul munkájába a kubikus. Vagyis vizsgálat tárgyává teszi a falusi szegénység életét. A könyv során leírt irtózatosságot persze nem túrték el minden jajszó nélkül, tehát elénk idézi a csodátváró özvegyasszonyt, az Alföld istenkeresőit. Lerajzolja a sze-

gény nép passzív ellenállását, majd a tudatosabb réteg szabadság felé irányuló törekvését, mozgalmát és szabadságharcát. S noha a Dózsa-féle kivégzés rettenetessége nem is ismétlődik meg a megtorlás idején, de kegyetlen, minden szervezkedést, minden munka-abbahagyást megakadályozó törvénnyel próbáltak halotti csendet teremteni a magyar rónán. A századunk elején cseléd és aratósztrájkok söpörtek végig a középkori rendszerű nagybirtokon és az azt a kort megélt nagybirtokosok még ma is rettegve gondolnak arra az időre, hisz akkoriban kerültek vasrácsok a régi udvarházak ablakaira. Az új század ipari konjunktúrát hozott, amely az úgynevezett „drágasággal” járt s ami lehetővé tette, hogy a nincstelenek kissé jobb bérhez jussanak.

Eörsi a békevilág egyik realis történelemírója lett ezzel a könyvével.

N.

SZINHÁZ—FILM

A nagy illúzió. (*La Grande Illusion*).

Ilyen című filmet mutatott be a szubotica Városi mozi; francia film, kevésbé ismert szereplőkkel, háborús, de inkább háborúmögötti, hadifogolyfilm, a francia és német lelkiséget, különösen a háborús francia és német lelkiség ellentétét és egyöntetűségét egy síkon bemutatandó — és mit láttunk? A tiszti fogolytábor drótkerítése mögött lappangva folytatódó és mindenben, még a legvéresebb háború akadályain is átment osztályellentétet, osztályharcot bizony, a francia uniformisban élő tisztek között és a társadalmi ranglétra ugyanazon fokon álló adáz nemzeti ellenség közösségét egy francia és egy német báró vezérkari tiszt között. Az osztályok elhatároló és megnyíló falain belül lehetséges csak közösségtalálkozás és ugyanakkor a saját fajtájabeli-

nek kizáródása is egy háborús lázban égő nemzettestből, ha nem egy osztálybeliek, bár egy fajtaból való vérek; az ellenségeskedés viszont, még ha fajnemzeti ösellenségeskedés, mindig kellő időben és kellő mértékben előhívott politikum és erőszakolt gyűlölet. Ez a film erről a kérdéstről, erről a már közhelyigazságról sok mindent mondhatott volna, szűkszavú volt és szűkmarkú. Csak felmutatott valamit, de mindjárt biztonság kedvéért, hogy túlmerészség vádjá ne érhesse, el is rejtette, amit mutatott. Miért?

S ezek után kezdezhetjük, mi a nagy illúzió? Az-e, hogy az igazságot féligazságnak meri mutatni a francia film is, amely a helyzet kiélezése helyett a francia vezérkari tiszt önfeláldozásával mint egy feloldani igyekezett a már tántogó ellentéteket, vagy pedig az-e a nagy illúzió, hogy egy francia férfi ráomlik egy német asszony ölére s onnét tovább botorkál a hívó honvágy szavára haza, a hon ölére, mindennél ölelőbb öltre?

Illúzió magyar nyelven hiú ábránd, csalatás. Gondolom, e stilustalan világban már az illúzió is csak hiú ábránd, s hiú ábrándban hinni, maga is csalatás, „festett egékbe” néző túlvilági merengés. Ebben a percben csak egy szót, egy szót, bár nem e helyre valót engedjétek még szólnom, nem a filmbeli nagy illúzióról, hanem egy másfajta, legnagyobb illúzióról: az emberről s íróról, aki úgy vivja, vágja, vágyja a rendet, hogy a nép kinőjjön önmagából. Nagy illúzió ma embernek lenni s írónak, mint Fejtő Ferenc. Meg kell itt mondani, szívbeli ügyünk, hogy Fejtő Ferencet az újabb magyar irodalomnak ezt a kivételesen szép erejét, osztályellenes izgatás miatt a budapesti m. kir. törvényszék hathónapi fegyházbüntetésre ítélte. S ezek után mi a nagy illúzió: Fejtő Ferenc munkája és amiért harcol, vagy a m. kir. tszék vagy amit korszerűtlenül, hálátlanul védelmez?

F. B.

Az édes anyaföld. Regény után csinálták ezt a filmet Paul Muni-val és Reiner Lujzával, akik gyönyörűt produceráltak abban a nagyon realis és éppen realitásában gyönyörű filmben. A való élet szintjén mozog ez a film, vagy legalább is abból indul és megy egy jó ideig. Abból a mindenütt más és mégis ugyanegy valóságból, aminek olyan ritkán kapjuk igazi színeit könyvben, színházban, moziban. Kinai parasztválóságáról készült ez a film, kínos földtúrásról, az ember gigantikus harcáról elemekkel: jéggel, nappal, szárazsággal, sáskákkal. Végre egy film, ami nem a fehér faj szuperioritásáról, nem a „maroknyi fehér a sárgák milliói ellen” jelisével készült. Egyetlen fehérét sem látunk a filmben — mondjuk, hála Istennek? És nem is a fehérek elképzelését látjuk a sárgákról, ahogy a stúdiókban a kispolgárok épülésére, fehér felsőbbségnek alátámasztására kigondolják, hanem egész egyszerűen a kínai földtúró paraszt életét kapjuk. Itt a rendező önmegtágadoan, alázatosan elfogadta az életet úgy ahogy van, a maga keménységével, érthetlenségével, zord törvényeivel.

A darab egy kis kínai paraszt házasságával kezdődik, aki egy nagy kínai házarabnói közül kap feleséget, akit eddig nem is látott. Együtt túrják a földet, az asszony persze — sárga változatában annak a női elnyomatásnak, amit mi is olyan jól ismerünk — még jobban húzza az igát, mint az ember. És gyűjtenek, gyűjtik a földet nagy földéhséggel, káprázatával a termő földnek, szinte simogatják, becézik a földet valami ősi, ösztönös földszeretettel. Aztán jön a szárazság. Így még nem láttam viaskodni a természettel! Örjögve, fogszikorgatva, éhezve, hogy el ne kelljen adni a földet egy falat kenyérért. A nézőnek kiszárad a torka a pusztító szárazság láttára! Egy tehenet látunk keresgélni valami nedves föld után, Paul Munit, amint a földben turkál valami nedűt tartalmazó gyökér

után. Sarat főznek ezek az emberek, mert az legalább meleg és nehéz a gyomorban. Aztán megindul a népvándorlás, végetérni nem akaró sorokban jön, özönlik az éhes fáradt nép északról délre. Mint a nomád népek ősi húzódása, vándorlása a termékenyítő eső nyomán — csak őket nem várja vig letelepedés, hanem egy nagy város nyomortanyája. Semmi munka, úgy keresik a munkát, mint otthon a nedves gyökeret — és nincs. És akkor, mint egy elemi csapás, éppen olyan elemien, hirtelenül, váratlanul jön egy lázadás, az éhség elemi kitörése. Feledhetetlen jelenetet láttunk itt: két piszokban, sárban dolgozó, emberhez hasonló igavonó beszélget egymással: „azt mondják felkelés van, mi az?” — „Nem tudom, testvér, csak azt hiszem az évessel lehet összefüggésben”.

Eddig tökéletes a film, de itt aztán már nem élet tovább, hanem film a maga törvényeivel, valótlan, happy-andes, szenzációs, megkötött megoldásaival. A nyomorult paraszt felesége igazgyöngöket talál, hazamennek, földetvesznek és kezdik a nagyparaszt életét. A paraszt meg is tántorodik mint férj, — ez már aztán mind filmromantika, sex-appeal — és olcsó sikervadászat — beleszeret egy táncosnőbe, aztán a fia is ugyanabba és kész az európai filmek ezréből ismert szerelmi bonyodalom, amiből persze jó európai recept szerint a kínaiaknál is győzelmesen kell kijutni a házasság és család szent intézményének. Egy pár igazgyöngyöt kell csak találni és maradhat minden a régiiben! Nem tudom a kínai parasztoknak be lehetne-e olyan szépen adni ezt, mint nekünk, butított fehéreknek? — Van még egy elemi csapás: a sáskák, ami újra visszavisz az életbe, a fékezhetetlen természetbe, amit mégis legyűr egy ígéretes emberi munka és küzdelem. De a film elromlott már, jólmenő, slágerfilm lett az életből, amit a mi kötött elgondolásaink és hajánál fogva előrangotott megoldásaink irányítanak.

Igazgyöngyöket találni nem rossz dolog, de hát ez a megoldása millió kínai földtúró életének, a széthulló kínai családnak, elnyomott nőnek? Úgy látszik egyéb megoldást mi nem is ajánlhatunk a sárgáknak; mi fehérek már így szoktuk, talá-lunk egy-két igazgyöngyöt és aztán maradhat minden a régiiben. Mert ez a fő. Ilyen Deus ex machina kell nekünk az életbe. A természet erőit legyűrjük, kikoplaljuk, sáskákat husángal, tűzzel fékezzük meg, izzadunk, gyűjtünk, munkában megszakadunk és akkor — ha még egy csodás isteni véletlen igazgyöngyöket találhat velünk — nem halunk éhen. Kár volt ezzel rontani, tönkretenni ezt a különben olyan szép, olyan emberi és olyan tanító, mert küzdő, életes filmet. Ettől eltekintve — és de soktól kell eltekintenünk mindig, hogy valami rendes-et regisztrálhassunk — mint egy való-nak szép rajzát, a paraszt életének és küzdelmeinek, a nő szájalmas alárendelt-ségének és mint egy nagy emberi küz-delemnek époszát nyugtázzuk ezt a filmet.

P. J.

Forgószél. (Boros Elemér nyolc kép-ből álló színműve.) A mi vidékünkön az első színdarab magyar szerzőtől, mely-ben korszerű dolgok viaskodnak, mely-ben a valóság-elemek — bár némi túl-világi körítésben — túlsúlyba kerülnek. A háborúban tönkrevert középosztály siratása ez a színmű, amelyben a közép-osztálybeli szerző talán több könnyet hullat, mint amennyit a középosztály megérdemel. De meglátja Boros a lecsú-szó dolgozók egyedeit is (pincér, hólapá-tozó munkanélküliek, öngyilkos cselédek stb.), ami nagy haladás, a még magyar földön fehérholló: korszerű színdarab felé. A mű szerzője meglátja a felka-paszzkodott új mágnást, a terpeszkedő proccot is, de az már reakciós mellékiz, hogy a felkapaszzkodott procc éppen zsidó. A lecsúszott középosztály fővárosi magyarjai együtt szaladgálnak rossz szagú

lábbeliben a zsidó lecúszottakkal és ellátatlanokkal. Mindent egybevetve Boros Elemér Forgószele komoly elindulás a volóság festő színdarab megteremtése felé. Mert színigazgatókon és magyar cenzurán évtizedek óta fennakad a haladó szó a színpadokon is. A darab a lecsúszott középosztály iránytalanságának megfelelően anarhikus, nem mutat határozott haladó irányt, mégse játszhatják magyar színpadokon.

Szekér Lajos Mérán Miklós nehéz szerepében nagyjában jól oldotta meg feladatát, bár itt-ott talán túljajgatta középosztályi fájalmát és elesetségét. L. Alacker Anna csendes, finom alakítása sok sötét mélységet feltakart. Balázs Janka, aki művészi erejét évek óta könnyű darabokban herdálja el, fojtott fájalmában megkapóan anya volt. A kómikusnak ismert fiatal színész, Keresztesi Sándor a munkából kiesett öreg pincér pusztulását fenségesen tragikus erővel szólaltatta meg. A többi szereplő is, gyakorlott és kezdő műkedvelők jól illeszkedtek a darab együttesébe. A rendezés Riesz Dezső munkája. Igyekezett áthidalni a vidékiesség színpadi akadozásait, de ez a törekvés a forgó-színpadra írt, nyolc színváltozást igénylő darabnál csak részben sikerült. A limonádéhoz szoktatott közönség csak a harmadik előadáson töltötte meg a nézőtér két-harmadát.

Nagy érdeme a szubotocai Olvasókör ifjúsági kulturosztyálynak, hogy a komoly témákért fogcsikorgatókat figyelemre sem méltatva színpadra hozta a Forgószelet.

I. I.

A német filmválságról. A német film válságáról most már az olasz lapok is írnak. Nemcsak anyagi válságról, amelynek az az oka, hogy a nácifilmek előtt bezárult a világpiac, hanem az erkölcsi válságról, amely a filmek és filmszínészek színvonalában nyilvánkozik meg. A római „Messagero”

részletesen foglalkozik a német filmipar hibáival. Rámutat arra, hogy 1933. óta a német film egyetlen új tehetséget sem tud felmutatni. Mindig a régi nevek szerepelnek: Albers, Rühmann, Fritsch, Dagover, Tschschova stb. Az új nevek is a régiak közül kerültek ki, mint Jannings és Pola Negri. Ennek a ténynek igazolása az is, hogy milyen erőfeszítésekkel igyekeznek megszerezni Marlene Dietrichet, aki pedig megvált német állampolgárságától és igen lekicsinylően nyilatkozott a mai német rendszerről. A „Messagero” arra a következtetésre jut, hogyha a német film rövidesen nem termel friss és értékes utánpótlást, akkor nemcsak, hogy arra nem számíthat, hogy elvesztett külföldi piacait visszaszerzi, hanem elkészülhet arra is, hogy a belföldi publikumát elveszti. Hiszen már a német közönség is szívesebben nézi a jó külföldi filmeket, mint a silány belföldit. **M.**

Krónika

— A délafrikai Transvaalban arra számítanak, hogy az aranytermelésben az idei év rekordév lesz. A délafrikai aranybányákban folyó munka egyike a legégszetségtelenebbeknek. A kvarc-fúrók 188—412 mgr. port fejlesztenek egy köbméterre számítva. Az aranybányák munkása fele, átlag négyévi munka után halott. Tíz munkás közül csak egy éli túl a kilencedik munkaévét. Talán a munkások részére is rekordév lesz ez. (Összehasonlítással a következő pormennyiségeket említhetjük meg, amelyek más munkahelyek levegőjében kavarognak: Egy vasöntőde tisztogató helyiségeiben 80—100 mgr., egy műgyapoptgyár vágóhelyiségeiben 20 mgr., a newyorki földalatti vasútban 7 mgr.)

— 50 amerikai polgári és pacifista, szervezet felhívta Amerika lakosságát, hogy bojkottálják az összes japán árucikkeket.

— Egy newyorki felhőkarcoló a lapjába beépítették a modern nagyváros minden zaját. Krómózott rézfapokra felvették az autótűlkök, a rendőrfütyülők hangját, az autófék csikorgását és más jellegzetes zajt. A lemezeket védőréteggel vonták be és rézládákba csomagolták. Mellé tettek egy gramofont és használati utasítást, hogyan kell a lemezekről eltávolítani a védőréteget és hogyan hasz-

nálják a gramofont és a lemezeket. De miért hagyták el a következő hangok felvételét: gépfegyverkattogás, a rendőrbotok dobpergésszerű zaja, amikor az ütések emberfejekre zuhognak és egy gazember tiltakozása, amikor gazembernek nevezik?

— Kassák Lajost, az ismert író-t el-
ílték Magyarországon két hónapra, mert
egy kínai katona versét közölte.

— Hivatalos statisztikai kimutatás
szerint Angliának 1937 végén 47,288.000
lakósa volt. Két millióval több nő volt
mint férfi. 1923-ban Angliának 44,596.000
főnyi lakossága volt.

— Az északamerikai spanyolbizottság
1937 május 1-től október 31-ig 84.473
dollár készpénzt (kb. 4 millió din.) és
205.880 dollár értékű (kb. 10 millió din.)
élelmiszert és ruhaneműt gyűjtött össze
és küldött Spanyolországba. December
6-tól december 12-ig karácsonyi gyűjtő-
akció folyt le a spanyol gyermekek ré-
szére, melyben a hollywoodi filmművé-
szek külön e célra alakult bizottsága
igen tevékenyen vett részt. Vicky Baum,
Luise Reiner, Paul Muni, Sylvia Sydney,
Mary Karlisle és még néhány ismert
filmszínész, rendező, szövegkönyvíró és
mások gyűjtőkörutat tettek Kaliforniában.
A spanyol bizottság 5 millió példányban
gyűjtőbélyeget adott ki a spanyol gyer-
mekek javára, melynek első példányát
Roosevelt elnök vette meg.

— Az amerikaiak átlagos életkora
59 év a férfiaknál és 63 a nőnél. Ame-

rika összlakossága 129,257.000 ami a
multévi számmal szemben 828.000 főnyi
növekedést jelent, 1930-as népszámlálás
adatai szerint pedig a növekedés 6-5
millió.

— Két nő is szerepel azon a névsor-
on, melyen Amerikában a világháborús
nyugdíjasok vannak feltüntetve. Az
1937-ben kifizetett háborús nyugdíjak
összege 396 millió dollár volt.

— Lengyelországban napirenden van-
nak a politikai monstre perek. Az egyik
ilyen perben az államügyész a hivatalos
„Gazeta Polska” szerint hazaárulással
vádolt számos munkást, parasztot és
intellektuelt. Vádját azzal indokolta meg,
hogy a vádlottak a Franciaországgal,
Csehszlovákiával és a Szovjetunióval
való megegyezést szorgalmazták a béke
együttes védelmezésére. Az államügyész
Lengyelországak és Csehszlovákiának
Németország elleni védekezését különös-
képpen veszélyesnek vélte az államra
nézve. A pör a 30 vádlott elítélésével
végződött. Összesen kb. 200 évi fegy-
házat mértek ki rájuk. Az utóbbi nyolc
hétben hasonló monstrepörökben több
száz egyént ítéltek el összesen néhány
ezer évi börtönre.

— Az angol munkáspárt spanyol-
akciója keretében januárban 100 nagy-
gyűlést tartott. A közeljövőben a mun-
káspárt további 20 képviselője látogatja
meg Spanyolországot.

*Minden számunkban s z e l v é n y t közlünk, hogy olvasóink
kívánságait lehetőségeinkhez mérten teljesíthessük.*

Szíveskedjék e szelvényt levágni és szerkesztőségünkhöz juttatni.

Fordította I

— Az amerikai Morgan-család tulajdonába tartozik 51 bank és 86 különböző tröszt 45 millió dollár tőkével; Mellon-család tulajdona 45 bank és 40 tröszt; Rockefeller tulajdonába pedig 36 tröszt tartozik. Ezen adatok Loudberg „Amerika 60 családja” c. könyvéből vannak, mely Roosewelt elnök teljes szimpátiájára talált.

— Rövid idővel ezelőtt halt meg hajlott korban Kazakisztan nagyevű költője Szulejman Sztalszki. Maxim Gorkij a XX. század „Homérosának” nevezte a nálunk kevésé ismert nagy költőt, aki több mint fél évszázada alkotott valaha elnyomott kisebbségi nemzetének nyelvén.

— Egy amerikai gyermekmenhely lakóit nagyszerűen megvendégelték „Panay” cirkáló elsüllyedésének napján. E napon a japán követség tengerészeti megbízottja uzsonnára hívta meg az amerikai tisztet Mikor azonban megérkezett a „Panay” cirkáló elsüllyesztésének híre Washingtonba, mindegyik meghívott amerikai bejelentette, hogy nem jöhet el. Kobaica attasé részére nem volt más hátra, a sok ételt el kellett küldenie a gyermekmenhelynek.

— Los Angelesben a törvényszék nagyon érdekes határozatot hozott az u. n. okkupációs sztrájkokkal kapcsolatban. Azok a munkások, akik a sztrájk tartama alatt elfoglalják a gyárat, elítéltetnek, mint az olyan bűnözők, akik támadást követnek el a magántulajdon ellen. Az ilyen vétséget 2 évig terjedő fogsággal büntetik.

Magunk között

Talán egyedülálló eset, hogy nemrégiben Čantaviren 16 szegény, napszámosember minden hónap elején, 2—2 dinárt összeadva, előfizetett egy jugoszláviai magyar napilapra. Amint az ujságot megkapták, vagy munkanapokon este munka után az egyik társelőfizető házában gyűltek össze, ahol a legjobb olvasó felolvasott, míg a többiek nagy figyelemmel hallgatták. Felolvasás után megindult a vita a hallottak felett. Ez a vita sok esetben eldöntetlen maradt és ilyenkor a falu egyik-másik szaktekintélyének kellett döntenie.

A magunkfajta munkásoknak nem nyílik lehetőség az anyagi, vagyoni gyarapodásra. Egyedüli lehetőségünk a fejlődésre a szellemi úton van. Ezért mi magunk siessünk magunkat megnevelni, de nem a kormosság, alkoholos butikokban, hanem az osztályharcos munkásszervezetekben. Ezért kell felkarolnunk és minden erőnkkel támogatnunk a haladószerű sajtótermékeket. Annál is inkább, mert ezzel nemcsak lehetővé tesszük az ilyen sajtó állandó megjelenését, hanem egyuttal sajátmagunkat is neveljük, vizsgáztatjuk.

Tartsuk ezt mindannyian munkáskötelességünknek!

Somoskői Antal,
Čantavir.

A jövő számban cikket kérek a következő tárgyról:

Név: _____ Hely: _____

Kor: _____ Foglalkozás: _____

Idegen szavak magyarázata:

- ámbra* — egyik cefajta váladéka, illatszer
aktív — cselekvő
alköv — hálófülke
árja — indogermán származású
aktuális — alkalmi, időszerű
Anschluss — Ausztriának a Németbirodalomhoz való csatolása
ballaszt — súly, felesleges teher
bojkott — kiközösítés
blokk — tömb, politikai tömörülés
börziáner — tőzsdelátogató, tőzsér
centrikus — központosított
civilizáció — műveltség, művelődés
destrukció — romboló, felforgató
dokumentum — bizonyíték
doktrina — tan, elmélet
deus ex machina — a gépből (előugrott) isten
dogma — hittétel
duce — vezér
enciklopedia — az összes tudományokkal foglalkozó könyv
export — kiszállítás
energikus — erélyes
eukaliptusz, mangrové — forróövi fák
éposz — hősköltemény
filozófia — bölcelet
fétis — bálvány
filológia — nyelvészet
fakir — mohamedán, önsanyargató, kolduló szerzetes
genézis — származás, eredet
harmonia — összhang
humanizmus — emberiség
happy end — szerencsés vég, jó befejezés
hormon — belső kiválasztó mirigyek váladéka
humusz — termőföld, televény
hallali — kürtjelzés
homo sapiens — a bölcs ember
hásis — kenderből készült őrjítő, részegítő szer
honorárium — tiszteletdíj
interpretátor — magyarázó, tolmácsoló
indirekt — közvetve
jakobinus — a nagy francia forradalom erélyes pártja
konzekvens — következetes
közmopolita — világpolgár
korridor — folyosó, amely a tengertől elzárt ország területéről a tengerig visz
karakter — jellem
kaotikus — zűrzavaros
kampány — idény, évad, küzdelem
koncepció — fogalmazás
klikk — önző érdekcsoport
logika — gondolkodástan
litterátor — irodalmár
misztikum — ami titokzatos
militarista — katonapárti
maximum — a legtöbb, legnagyobb
Morse-jel — távirás jel
mitológia — hitregetan
morális — erkölcsi
negatívizálás — nemlegesítés
nosztalgia — honvágy
nomád — vándorló
nárdus — illat
objektív — tárgyilagos
organizáció — szervezet
progresszió — haladás
pregnans — terhes, nyomos
provizórikus — ideiglenes
partizán — szabadharcos
pozíció — helyzet
pszihe — lélek
pszichoanalízis — lélekelemzés
pedagógia — neveléstan
probléma — megnefejtett kérdés, feladat
publikáció — közlemény
perverz — visszás, természetellenes
pozitív — igenleges, bizonyos
perspektíva — távlat
plágium — irodalmi termékből való lopás
riksa-kuli — teherhordó, gyalogtúváros kínai
Rousseau — francia polgári forradalmi bölcsész
regisztrálni — jegyzékbe venni
romanticizmus — kalandosság, regényesség
szinlézis — összetétel
szudeta-német — csehországi német
szimbólum — jelkép
szubjektív — személyi, benső, egyéni
szuperioritás — felsőbbség
studió — dolgozó-szoba, műterem
sex-appeal — emberi nemi vonzás, vonzóerő
sláger — mindent felülmúló
szublimáció — felemelés, magasztosítás
szociográfia — a társadalom bizonyos egységeinek leírása
stilus — írásmód
studium — tanulmány
stabil — szilárd
tundra — sarki vidék növényzete
tropus — forróöv
tendencia — célzat, célzatosság
testamentum — végrendelet
taktika — mesterfogás, fortély
totális — egész, teljes
ultimátum — utolsó felszólítás
urbánus — városi, városias
vazallus — hűbéres alattvaló
vulkán — tűzhányó

**A HID a kisebbségi magyar fiatalok lapja.
Ki népével érez, támogatja a HID-at!**

TERJESZTŐINKET, valamint ELŐFIZETŐINKET kérjük, ha postacsekkünkön pénzt küldenek, a szelvény üres túldalán írják meg egy-két szóban, mire küldik a pénzt: könyvvételre, előfizetésre vagy terjesztésük elszámolására

Útépitők és utasok című cikkünket, a Világ szemle egy részét és egy Szemle-cikkünket technikai okokból nem közölhetjük.

Felkérjük terjesztőinket, hogy a küldött lappéldányokkal a legközelebbi számig pontosan számoljanak el. A késedelmek elszámolásai miatt a lap anyagi nehézségekkel küzd

Szerkesztőségünk és kiadóhivatalunk helyisége

Suboticán Jugovićevo ul. 12 alatt van.

Hivatalos órák

minden kedden és csütörtökön este 5—7 óráig.

KÉRJÜK T. ELŐFIZETŐINKET,
hogy lakásváltoztatás esetén új címüket mielőbb jelentsék, nehogy a lap további küldésénél zavarok álljanak be.

Ujítsa meg előfizetését!

A HID postatakarékpénztári csekkszámolója:
58297

Kéziratokat csak a portó előzetes beküldése mellett küldünk vissza. Csak teljes névvel és címmel ellátott kéziratokat veszünk figyelembe. Lapunkban megjelent minden egyes cikkért írója felelős. — Levelek és kéziratok Adm. i Red. HID Subotica, pošt. fah 88. címre küldendők.

„HID“ literarni časopis, izlazi deset puta godišnje.

Odgovorni urednik i izdavač: MAYER OTTMAR, SUBOTICA, Petrogradska ul. 35

Gradska štamparija, Subotica. 38—84-3